

Ilmastotoimijuus Greta Thunbergin puheissa

- retorinen analyysi

Topias Tyni
Pro gradu
Kasvatustieteiden tiedekunta
Kestävyys- ja
luontokasvatuspainotteinen
luokanopettajakoulutus
Lapin yliopisto
Kevät 2022

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Ilmastotoimijuus Greta Thunbergin puheissa - retorinen analyysi

Tekijä: Topias Tyni

Koulutusohjelma: Kestävyys- ja luontokasvatuspainotteinen

luokanopettajakoulutus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 63

Vuosi: 2022

Tiivistelmä:

Tutkielmassani tarkastelen retorisen analyysin keinoin neljää Greta Thunbergin puhetta ilmastotoimijuuden näkökulmasta. Analyysissä muodostan kuvaa siitä, millaista ilmastotoimijuutta aineistoksi valittujen puheiden kielessä rakentuu, taustoittaen tulkintoja toimijuuden teorian, nuorten ilmastotoiminnan ja -toivon tutkimuksen, sekä ilmastokasvatuksen näkökulmista.

Tutkimusten mukaan nuorten kokema ilmastoahdistus on viime vuosina kasvanut merkittävästi. Samalla nuoret ovat ryhtyneet entistä näkyvämmiin ja laajemmin toimintaan ilmastokriisiä vastaan. Yksi näkyvimpiä toiminnan muotoja ovat olleet Nobel-ehdokkaaksikin valitun nuoren Greta Thunbergin puheet. Tutkielmallani osallistun ilmastokriisiin liittyvään ajankohtaiseen ja välttämättömään keskusteluun, pyrkien tuottamaan lisää tietoa nuorten ilmastotoimijuudesta mahdollisuuksineen ja rajoituksineen.

Ilmastotoimijuus rakentui puheissa kolmen eri osapuolen kautta: *me lapset*, *me yhteiskunta* ja *te päättäjät*. Päättäjät ovat aineistossa selkein myönteisen ilmastotoiminnan este, joiden epärehellisen, planeettaa tuhoavan ja nuorten ilmastotoivoa kuihduttavan toiminnan Thunberg tuo esille monin hyökkäävän retoriikan keinoin. Thunberg itse asemoituu lasten ja nuorten joukkoon, toimien ilmastotieteen sanansaattajana vastapuolen toimimattomuuden myötä pakon edessä. Kiireellisen ja radikaalin, olemassa olevista poliittisista ja taloudellisista rakenteista välittämättömän toiminnan tarve korostuu puheissa tosiasiapuheen, kielikuvien ja menetetyt tulevaisuuden retoriikan kautta.

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Ilmastotoimijuus	3
2.1. Ilmastotoimijuus käsitteenä ja ilmiönä	3
2.2. Tapaus Greta Thunberg	12
3 Tutkimuksen toteutus	16
3.1. Tutkimuskysymys	16
3.2. Aineisto	17
3.3. Retorisen analyysin lähtökohdat	19
3.4. Analyysin toteutus	22
4 Puhetta ilmastokriisistä	25
4.1. Ei ilmastonmuutos, vaan ilmastokriisi	25
4.2. Tosiasioita ja kielikuvia ilmastokriisistä	28
5 Puhuja ja puheiden osapuolet	32
5.1. Puhujan asemoituminen	32
5.2. Me lapset	35
5.3. Me yhteiskunta	38
5.4. Te päättäjät	40
6 Puhetta ilmastotoimista ja toivosta	43
6.1. Tyhjien puheiden toiminta	43
6.2. Maailmaa vahingoittava toiminta	45
6.3. Toivo ja toivottomuus	48
6.4. Toimintaehdotuksia ja -vaatimuksia	51
7 Yhteenveto ja pohdinta	56
7.1 Tulosten yhteenveto	56
7.2. Tutkielman eettisyys	58
7.3. Tutkimusprosessin tarkastelua ja jatkotutkimusaiheita	61
Lähteet	64

1 Johdanto

Ruotsalainen Greta Thunberg on viimeisen kolmen vuoden aikana tullut tunnetuksi ilmastolakkoilustaan ja lukuisista suurta julkisuutta saaneista ilmastoa koskevista puheenvuoroistaan. Hän on pitänyt puheita mm. Maailman talousfoorumien kokouksissa ja vuotuisissa YK:n ilmastokokouksissa. Puheissaan ja toiminnallaan Thunberg on ottanut kantaa puutteellisiin ilmastotoimiin, kritisoiden vallanpitäjiä ahneudesta ja oman edun tavoittelusta ympäristön ja tulevien sukupolvien kustannuksella. Thunbergin toiminnan saama näkyvyys on ollut lähihistoriaan peilaten ainutlaatuista, ottaen huomioon, että Thunberg oli ensimmäisen suurelle yleisölle suunnatun puheensa aikaan vuonna 2018 vain 15-vuotias.

Lasten ja nuorten ilmastotoiminta ja ilmastohuolen ilmaiseminen ovat viime vuosina lisääntyneet merkittävästi (Pihkala ym. 2020). Ilmastokriisin ollessa yksi suurimpia tulevaisuuden uhkakuvia maapallolle ja sen mukana kulkevalle elämälle (esim. IPCC 2018), on tärkeää pysyä kärryllä siitä, miten lapset ja nuoret tilanteen kokevat. Yksi näkökulma tähän on tarkastella sitä, millaisia muotoja juuri nuorten oma ilmastotoiminta saa. Tämän tutkielman keskiössä on nuorena ilmastoaktivistina tunnetuksi tullut Greta Thunberg, joka myös itse puheissaan asemoituu lasten joukkoon aikuisten valtaapitävien edessä.

Tutkielmassani tarkastelen Thunbergin puheita retorisen analyysin keinoin ilmastotoimijuuden näkökulmasta. Lähden liikkeelle siitä retoriikan lähtökohdasta, että jo sanat ovat toimintaa. Sanoja ei vuorovaikutuksessa käytetä pelkästään asioiden kuvailuun, vaan erilaisilla lausumilla aina myös tehdään jotakin. Kielenkäytöllä merkityksellistetään, järjestetään, rakennetaan, ja muunnetaan sosiaalista todellisuutta, eli maailmaa jossa elämme. (Jokinen ym. 2016; 26, 47). Toisaalta retoriikan tavoitteena voi olla myös konkreettinen toiminta tai toiminta-alttiuden luominen. (Perelman 1996, 19). Näistä lähtökohdista mielenkiintoni tiivistyy tutkielmassa kysymyksiin: miten

ilmastotoimijuus rakentuu Thunbergin puheissa retorisin keinoin ja millaisia piirteitä se saa?

Kuten ilmastonmuutokseen, myös ilmastotoimijuuteen liittyy useita eri ulottuvuuksia ja asioita voi tarkastella lukuisista eri näkökulmista (Pihkala ym. 2020). Siispä ei ole olemassa myöskään yhtä tiettyä tapaa olla ilmastotoimija, enkä pyri määrittelemään sitä käsitteenä tässä tutkielmassa yksiselitteisesti. Nuorten oma-aloitteista toimijuutta ilmastoasioihin liittyen ei ole vielä ylipäänsä tutkittu kovinkaan paljoa (ks. esim. Holmberg & Alvinus 2020). Siksi tutkielmassani kohdistan fokukseni ensisijaisesti juuri siihen, mitä nuoren ilmastoaktivistin retoriikasta nousee esille.

Tutkielmani lähtökohdissa ja käsitteistössä nojaan muun muassa ilmastokasvatuksen ja -ahdistuksen tutkimukseen ja sanastoon (esim. Ratinen 2019, Pihkala ym. 2020, Ojala, M. 2012). Toimijuusteorioiden kautta hahmotan sitä, millaisia näkökulmia toimijuuteen aiemmin on liitetty. Kasvatustieteelliseltä kannalta pyrin tutkielmallani tuomaan esille juuri lasten ja nuorten näkökulmaa. Aineisto koostuu vain yhden henkilön puheista, mutta Thunberg ja hänen toimintatapansa on saanut laajaa kannatusta myös muilta nuorilta ympäri maailmaa (ks. esim. fridaysforfuture.org).

Tutkielmassani on johdannon jälkeen käytännössä neljä osaa. Toisessa luvussa esittelen lähtökohtia ilmastotoimijuuden tarkasteluun. Kolmannessa luvussa käyn läpi tutkimuksen toteutuksellisia seikkoja. Luvut 4-6 ovat tuloslukuja, joiden otsikot tulevat analyysissä esille nousseista pääteemoista ja Thunbergin käyttämistä retorisisista keinoista. Lopulta luvussa 7 päätän tutkielman johtopäätöksiin ja pohdintaan.

2 Ilmastotoimijuus

Tässä luvussa määrittelen tutkielmani teoreettiset ja tiedolliset lähtökohdat. Lähdän liikkeelle toimijuuden käsitteestä. Sitten kohdistan huomion toimijuudesta erityisesti ilmastotoimijuuteen tarkastelemalla erilaisia ajankohtaisia tutkimuksellisia näkökulmia ilmastokasvatuksesta ja -tunteista, nuorten ilmastotoiminnan mahdollisuuksista ja rajoituksista, sekä nuorten omaaloitteisesta ilmastotoiminnasta. Lopuksi taustoitan aineiston analyysiäni kuvailemalla lyhyesti Thunbergin matkaa tunnetuksi ilmastoaktivistiksi ja puhujaksi.

Koska ilmastonmuutokseen liittyy niin paljon erilaisia ulottuvuuksia, on myös vaikuttamismahdollisuuksia tai niitä rajoittavia tekijöitä paljon. Tällöin ei voida nähdä, että olisi olemassa jokin yksi tietty tapa olla ilmastotoimija, vaan tarvitaan erilaisia toimijoita ja toimintatapoja (Pihkala ym. 2020, 162). Toimijuutta ei myöskään ole syytä nähdä vain yksilökeskeisenä 'toimijan' tekojen tarkasteluna, vaan toimijuus määrittyy aina tilanne- ja kontekstisidonnaisesti (esim. Eteläpelto ym. 2011). Siispä en yritä ennalta määritellä mitä ilmastotoimijuus kokonaisuudessaan on. Tutkielman tavoitteen ollessa tuottaa uutta tietoa aiheesta Thunbergin puheiden kautta, tarkastelen teoriaosiossa aiempia tutkimuksia ja ajankohtaisia näkökulmia, joilla rakennan pohjaa omalle analyysilleni.

2.1. Ilmastotoimijuus käsitteenä ja ilmiönä

Teoreettisena käsitteenä toimijuus on laaja ja moniulotteinen käsite, jota on käytetty paljon eri tieteenaloilla. Suoraviivaisimmin se voitaisiin määritellä yksilön kykyinä tehdä päätöksiä ja toimia päätösten mukaisesti (esim. Martin 2004, 136). Yksilön valintoihin perustuvassa näkökulmassa on kuitenkin vaarana sivuuttaa toiminnan todellisuuden monimuotoisuus: toimintaan vaikuttavat monin tavoin tiedostetut ja tiedostamattomat, sosiaaliset, taloudelliset, kulttuuriset ja aineelliset tekijät, jotka ohjaavat erilaisia valintoja ja eri toimien mahdollisuuksia (Eteläpelto

ym. 2011). Esimerkiksi Ronkaisen (2008, 388) mukaan toimijuutta voidaan määritellä toiminnan mahdollisuuksien, resurssien ja ehtojen suhteiden kautta. Jotta voi olla toimijuutta, on oltava mahdollisuus toimia, tehdä valintoja tai ainakin merkityksellistä tilannetta. Ja jotta kyetään hahmottamaan tätä toimijuutta, täytyy ymmärtää millä ehdoilla ja resursseilla sitä toteutetaan. Toimijuutta on mahdollista tarkastella näin yksilötasoltakin, mutta toimijana voidaan nähdä myös laajemmat tahot, kuten ihmisryhmät tai vaikkapa kokonaiset valtiot. (Ronkainen 2008, 388.)

Käytännöllisesti toimijuuden tarkastelussa käsite voidaan jakaa esimerkiksi Hanna Ojalan ym. (2009) tavoin kolmeen osa-alueeseen: 1) Makrotasolla voidaan tutkia toimijuuden kulttuurista asenneilmastoa ja toimintatilaa. 2) Mesotasolla voidaan tutkia mm. yhteisöjen sisäisiä dynamiikkoja ja valtajärjestelmiä. 3) Mikrotasolla taas tarkastellaan yksilöiden omaa toimijuutensa määrittelyä. Mikrotaso ohjaa pohtimaan mm. kykyihin, velvollisuuksiin, oikeuksiin, mahdollisuuksiin, näkemyksiin ja kokemusmaailmaan liittyviä kysymyksiä. Kaikkia näitä tasoja leikkaavat ihmisten väliset eroavaisuudet, kuten ikä, sukupuoli, yhteiskuntaluokka ja paikka (Ojala ym. 2009). Näen tämän jaon hyödyllisenä ja perusteltuna oman tutkielmani kannalta. Tasojen hahmottaminen konkreettisesti auttaa rakentamaan selkeitä analyysikysymyksiä, joiden avulla aineistosta voi etsiä perustellusti toimijuuden eri muotoja.

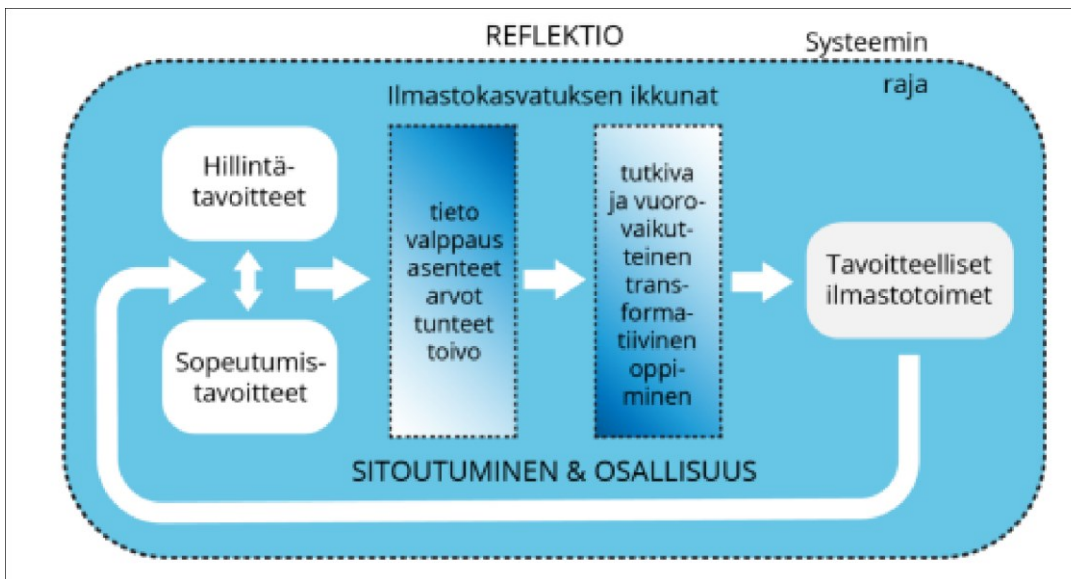
Toimijuuden tarkastelu yleisenä käsitteenä olisi aineiston tulkinnan kannalta liian laaja näkökulma. Siksi olen rajannut pääkäsitteeksi ilmastotoimijuuden. Rajauksen kautta voin kohdistetummin tarkastella toimijuutta juuri ilmastotoiminnan viitekehyksessä ja siten sanallistaa tarkemmin toimijuutta Thunbergin ilmastomuutokseen liittyvistä puheista.

Ilmastotoimijuus on ainakin sellaisenaan tutkimussanastossa suhteellisen uusi ja vähän käytetty käsite, mutta hieman erilaisen sanaston ja näkökulmien kautta

ilmastotoimintaa ja -aktivismia on toki tutkittu valtavan paljon Suomessa ja kansainvälisesti. Lasten ja nuorten osalta aiheesta on viime vuosina puhuttu ainakin käsitteen ympäristötoimijuus kautta (Cantell ym. 2020), nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden edistämisen ja aktiiviseksi kansalaiseksi kasvamisen kautta (esim. Lehtonen ym. 2015, Koski 2019) ja erilaisista ilmastokasvatuksen näkökulmista (Tolppanen ym. 2017, Ratinen ym. 2019). Kasvatuksellisten näkökulmien lisäksi jonkin verran on tutkittu myös nuorten oma-aloitteista toimintaa (esim. Cantell 2006, O'brien ym. 2018), mistä on kyse myös tässä tutkielmassa.

Ilmastokasvatukselliset näkökulmat ovat painottuneet pitkälti sen tutkimiseen, miten ilmastokasvatusta ja -kommunikointia kannattaisi toteuttaa, jotta nuorilla olisi mahdollisimman hyvät edellytykset ymmärtää ilmastonmuutosilmiötä, toimia muutosta vastaan ja ylläpitää hyvinvointia ja toimintakykyä ilmastoon liittyvien ahdistavien tunteiden keskellä. Ilmastokasvatukseen liittyvää tutkimusta on Suomessa tehty mm. ympäristökasvatuksen monialaisuudesta (Aarnio-Linnanvuori 2018), ilmastokasvatukseen liittyvistä käsityksistä (Kinni & Muotka 2019), sekä ilmastokasvatuksesta perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Matikainen 2017). Tuorein kotimainen ilmastokasvatuksen malli on ratkaisukeskeinen prosessimalli (Ratinen ym. 2019), jota seuraavaksi lyhyesti esittelen.

Ratisen ym. (2019) ilmastokasvatuksen ratkaisukeskeinen prosessimalli on syklinen järjestelmä, jossa ilmastokasvatuksella on konkreettinen kehys, jonka sisällä toiminta suunnitellaan ja toteutetaan.

Kuva 1. Ilmastokasvatuksen ratkaisukeskeinen prosessimalli (Ratinen ym. 2019, 32).

Tällä hetkellä kehys eli systeemin raja mukailee vuoden 2015 Pariisin ilmastosopimusta. Malli on suunniteltu niin, että eri ympäristössä tai tulevaisuudessa rajoja voi muokata riippuen siitä, mitkä asiat halutaan asettaa tavoitteiksi. Prosessimallissa ilmastokasvatuksen suunnittelu perustuu asetettuihin ilmastonmuutoksen hillintä- ja sopeuttamistavoitteisiin. Niiden kautta muodostuvista lähtökohdista tavoitteena on oppia tietoja ja taitoja, joiden avulla ihminen voi osaltaan vähentää ilmastopäästöjä ja sopeutua ilmastonmuutokseen tilanteen kannalta mahdollisimman kestävällä tavalla. (Ratinen ym. 2019)

Ratkaisukeskeisen prosessimallin mukaisessa ajattelussa tavoitteiden määrittelystä kuljetaan kohti tavoitteellisia ilmastotoimia kahden ikkunan kautta. Ensimmäinen ikkuna pitää sisällään sanat tieto, valppaus, asenteet, arvot, tunteet ja toivo. Tämän ikkunan läpäiseminen vaatii omien lähtökohtien tiedostamista ja reflektiota sekä kasvattajalta, että kasvatukseen osallistujalta. Kasvatuksen täytyy perustua tieteelliseen tietoon, jota lähestytään arvoja, asenteita ja tunteita tarkastellen. Tärkeää on Ratisen ym. mukaan, että ilmastokasvatus ylläpitää toivoa ilmastonmuutokseen ja tulevaisuuteen hyvin usein liittyvien negatiivisina koettujen tunteiden keskellä, sillä toivo auttaa ihmisiä ratkaisemaan ongelmia ja vahvistaa myönteistä ajattelua. Toinen ikkuna

määrittää kasvatukselliset menetelmät. Mallissa on mainittu tutkiva ja vuorovaikutteinen transformatiivinen oppiminen. Näin oppimista lähestytään oppijälähtöisesti todellisten ilmiöiden kautta. Näistä lähtökohdista rakentuvat opittujen tietojen ja taitojen myötä erilaiset ilmastotoiminnan tavoitteet. Tavoitteet eivät ole pysyviä, vaan syklisyyden myötä niitä voi päivittää opittujen uusien tietojen, taitojen, ja itsereflektion myötä. Yksilöitävien toimintatavoitteiden ohella on kasvatuksessa kuitenkin tärkeätä painottaa sitä, että kokonaisvastuu ei ole pelkästään yksilöillä. Tavoitteita on kasvatuksessa käsiteltävä niin, ettei niistä muodostu sosiaalisesti mahdottomia toteuttaa. Näin prosessimallin avulla olisi mahdollista konkreettisten tavoitteiden ja toimien myötä edistää myönteistä tulevaisuutta ylläpitäen samalla yksilöllistä hyvinvointia ja toimintakykyä. (Ratinen ym. 2019.)

Prosessimallissa yksi keskeinen lähtökohta on toivon ja myönteisyyden ylläpitäminen valtavan ongelman edessä. Tätä asiaa ovat käsitelleet myös Pihkala ym. (2020) ilmastoviestinnän ja ilmastoahdistuksen näkökulmasta. Heidän artikkelinsa lähtökohtana on se, että ilmastoahdistus on etenkin lasten ja nuorten keskuudessa kasvava ilmiö, joka johtuu ilmastokriisin tiedostamiseen liittyvistä erilaisista vaikeista tuntemuksista. Ilmastoahdistus voi aiheuttaa huolta, pelkoa ja muita fyysisiä ja psyykkisiä ahdistusoireita. Pelot voivat liittyä erilaisiin ilmaston ja maapallon tulevaisuuden uhkakuviin, omaan tai läheisten tulevaisuuteen tai esimerkiksi yhteiskunnan toimivuuteen. (Pihkala ym. 2020, 153-155.) Yhtenä tärkeänä asiana ilmastoahdistukseen liittyen voidaan nähdä sen vastapariksikin nimetty (ks. Sangervo 2020) ilmastotoivo. Toivo on nähty ratkaisevana tekijänä sekä ilmastotoimien toteuttamisen, että ihmisten hyvinvoinnin kannalta: ilman toivoa ihminen ei jaksaa toimia tai ei näe syytä toimimiselle. (Pihkala ym. 2020, 158) Toiveikkaalla ihmisellä taas on motivaation lähde jatkaa toimintaa tai aloittaa se erilaisista uhkakuvista huolimatta (Ojala, M. 2012). Tällöin toivo ja muutkin ilmastoon liittyvät tunteet voidaan nähdä tärkeänä tekijänä ilmastotoimijuuden tarkastelussa.

Kasvatuksellisten näkökulmien lisäksi nuorten ilmastotoimijuutta voidaan lähestyä nuorten oma-aloitteisen toiminnan näkökulmasta. Nuorten oma-aloitteista ilmastotoimijuutta ovat määritelleet mm. O'brien, Selboe & Hayward (2018, 5). Nuorten ilmastoaktivismia koskevassa artikkelissaan he esittävät kolme toimintamuotoa, joita nuorten ilmastotoiminnasta voidaan tulkita: maltillinen, radikaalimpi ja vastakulttuurillinen toiminta (Pihkalan ym. suomennos sanoista *dutiful, disruptive and dangerous dissent*, 2020). Maltillinen toiminta on perinteistä vaikuttamista jo olemassa olevilla tavoilla, kuten puoluepolitiikan, järjestötoiminnan tai projektien kautta. Tällainen toiminta ei haasta vanhoja järjestelmiä, vaikka sillä pyrittäisiinkin haastamaan tiettyjä asiasisältöjä. Radikaalimpi toiminta haastaa suorilla tavoilla olemassa olevia rakenteita, kuten sääntöjä, auktoriteetteja ja poliittisia hierarkoita. Tämä toiminta voi olla käytännössä esimerkiksi mielenosoituksia, protestointia tai jonkin asian boikotointia, joilla tuodaan esille erilaisia epäkohtia ja pyritään muuttamaan jotakin olemassa olevaa. Vastakulttuurisessa toiminnassa kyse on kahta aiempaa tapaa pidempijänteisestä olemassa olevien valtarakenteiden ja paradigmojen kyseenalaistamisesta. Toiminta voi olla huomaamattomampaa kulttuurillista muutosta. Englannin kielen termissä oleva sana 'dangerous' ei välttämättä viittaa vaaraan sikäli, että kyseessä olisi esimerkiksi väkivallan uhka, vaan vaarassa voivat olla esimerkiksi talousjärjestelmät.

Aiemmin vuonna 2015 O'Brien määritteli ilmastotoimijuuden tiivistettynä yksilön kapasiteetiksi vaikuttaa myönteisesti maailman tulevaisuuteen. Tämä tarkoittaa sekä yksilöllisiä tekoja (esim. valinnat arjessa), että yksilön toimintaa osana ihmisjoukkoja edistääkseen haluamaansa asiaa (esim. mielenosoitukset tai poliittinen päätöksenteko). Tällöin ilmastotoimijuus voi näkyä perinteisillä tavoilla, kuten kierrättämisessä tai äänestämisessä, mutta myös esimerkiksi siinä, miten ihminen keskustelee ilmastoasioista muiden ihmisten kanssa (O'Brien 2015). Tämä näkökulma tuo esille erilaiset konkreettiset toiminnan muodot, joille on asetettu laaja tavoite: myönteinen vaikutus tulevaisuuteen. Edellisessä kappaleessa kuvattu tuoreempi kolmijakoinen ilmastotoiminnan tarkastelutapa on sikäli käytännöllisempi, että sen kautta voidaan tunnistaa tarkemmin

toiminnan muotoja eri tasoilla yhteiskunnallisissa konteksteissa. Kolmijakoisessa tarkastelussakaan ilmastotoimijuus ei ole pysyvää, vaan liukumaa eri toimintamuotojen välillä voi luonnollisesti tapahtua (O'Brien ym. 2018).

Lasten ilmastoaktivismi on nähty myös julkisena vastarintana ilmastonmuutoksen kieltäviä tahoja vastaan (Holmberg & Alvinus 2020). Ilmastonmuutoksen suhteen nuoret ovat ottaneet aktiivisuudella itselleen valtaa tilanteessa, jossa sitä ei virallisesti heille anneta. Tästä ovat näkyviä esimerkkejä juurikin erilaiset ilmastolakot ja mielenosoitukset, joita nuoret ovat järjestäneet.

Suomessa nuorten suora ilmastotoiminta on viime vuosina ollut ilmiönä paljon esillä. Koululaisten ilmastolakot ja muut ilmastomielenosoitukset ovat saaneet runsaasti näkyvyyttä kaduilla ja mediassa. Kenties näkyvimmin on ollut esillä järjestö nimeltä Elokapina, joka on järjestänyt useita mielenosoituksia Helsingissä mutta myös muualla ympäri Suomea. Heidän huomiota herättänein toimintatapansa on ollut sulkea mielenosoittajien telttaleirien avulla autoteitä pitkiä ajoiksi (esim. Salomaa 2021). Pisimmillään teitä suljettiin Helsingissä kymmeneksi päiväksi Syyskapinassa lokakuun alussa 2021 (Elokapinan verkkosivut 2021). Facebook-sivuillaan Elokapina tuo esille lukuisia muitakin tapojaan vaikuttaa, kuten erilaiset koulutukset kansalaistottelomattomuuteen ja antirasismiin liittyen, keskustelufoorumit, metsäaktivismi ja poliitikkojen haastattelut.

Toimintaperiaatettaan Elokapina kuvailee verkkosivuillaan näin:

“Elämme keskellä ilmaston ja ekologian kriisiä ja vaadimme, että tilanteeseen suhtaudutaan sen vaatimalla vakavuudella. Esitämme kolme vaatimusta hallitukselle, medialle ja koko yhteiskunnalle. Käytämme kansalaistottelomattomuutta ja väkivallatonta suoraa toimintaa – muiden demokraattisten keinojen ohella – saadaksemme aikaan tarvittavia yhteiskunnallisia järjestelmätason muutoksia. Olemme osa maailmanlaajuisia

liikettä, Extinction Rebellionia, ja toimintamme perustuu liikkeen yhteisiin arvoihin ja periaatteisiin.” (elokapina.fi 2021.)

Lainauksessa mainitut kolme vaatimusta hallitukselle ovat tiivistettynä: 1) Hallituksen on puhuttava totta ja suuremmin ilmastokriisistä 2) Hallituksen on toimittava hiilineutraaliuden edistämiseksi nyt, ja 3) Päätöksentekoon on otettava mukaan kansalaisista satunnaisotannalla valittava kansalaisfoorumi. (Ks. elokapina.fi.) Kaikki Elokapinan toiminta perustuu heidän mukaansa kymmeneen järjestön verkkosivuilla julkilausuttuun arvoon. Arvoja ovat mm. uusiutuva kulttuuri, toiminnan välttämättömyys, oppiminen, valtarakenteiden ja toksisen järjestelmän haastaminen ja väkivallattomuus. Näihin periaatteisiin ja arvoihin nojaten Elokapina on toiminnallaan vaatinut poliittisilta päättäjiltä nopeampaa ja voimallisempaa toimintaa ilmastokriisin hidastamiseksi.

Kuten Elokapinankin toimintaperiaatteista voidaan havaita, ei ilmastotoiminta tapahdu pelkästään suoraviivaisesti ilmastonmuutosilmiötä vastaan, vaan toimintaa vaikeuttaa moni asia ja ilmastotoiminnassa toimintaa tapahtuu useilla eri tasoilla. Esimerkiksi maltillisen tason toiminnassa (ks. aiempi huomio O'Brienin ym. ilmastotoiminnan tasoista) nuoret joutuvat usein kohtaamaan tietyt säännöt ja rajoitukset, kuten äänestysoikeuden puutteen ja vaikeuden saada ääntään kuuluviin vaikutusvaltaisissa yhteyksissä. Suuremmissa toiminnassa ilmastotavoitteiden saavuttamista hidastavat esimerkiksi sosiaaliset normit, suoraa toimintaa vastustavat ihmiset, hierarkiat ja lainsäädäntö.

Suomessa nuorten suora toiminta esim. mielenosoituksissa on herättänyt paljon vastustusta julkisessa keskustelussa. Nuoret ilmastoaktivistit saavat esimerkiksi paljon negatiivista palautetta ja törkyviestejä, joiden myötä osa mielenosoittajista on päätenyt vaikenemaan näkemyksistään (Niinistö 2020). Kun osa ilmastomielenosoituksista on järjestetty kouluaikoina, on se luonnollisesti herättänyt keskustelua koululaisten oikeuksista ja velvollisuuksista. Toisaalta on nähty, että koululaisilla on oikeus osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja toimia tärkeinä pitämiensä asioiden vuoksi, mutta jotkut osapuolet taas ovat

pitäneet tärkeämpänä toimintatapana koulussa käyntiä ja vaikuttamista muilla tavoilla tai muina aikoina. (Esim. Koskinen 2019) Esimerkiksi Elokapinan tapauksessa suora toiminta on toisaalta myös saanut osakseen tukea tai ainakin ymmärrystä korkeiltakin perinteisen politiikan tahoilta. Esimerkiksi lokakuussa 2021 tuolloin tuleva ympäristö- ja ilmastoministeri Emma Kari toivoi, että nuoria yritettäisiin paheksunnan sijaan kuunnella. Hän sanoi myös Elokapinan viestiä tukien: "Itse olen sitä mieltä, että olemme sellaisessa pisteessä, jossa hätätilan toteaminen on paikallaan ja se tulisi nyt tehdä" (MTV, 2021). Sisäministeri Maria Ohisalo taas kommentoi tilannetta toteamalla: "Sen ei pitäisi olla poliitikkojen asia päättää, millä tavalla mieltä osoitetaan" (Karvala 2021). Aiemmin samana vuonna hän totesi Twitterissä jakavansa huolen ilmastokriisistä ja muistutti perustuslaillisesta oikeudesta osoittaa mieltä (Ohisalon Twitter 18.6.2021).

Lopuksi on syytä huomioida myös toimijuuden toinen puoli. Vaikka toimijuus nousee usein esille juuri aktiivisina toimina jonkin asian edistämiseksi, voi toiminta yhtä hyvin olla myös passiivista tai toiminnasta kieltäytymistä. Tämä on myös lasten ja nuorten oikeus. Lasten ja nuorten toimijuuden tarkastelun ei myöskään ole syytä olla jokaisessa kontekstissa arvottavaa. Ihmiset kasvavat eri tahtiin ja pitävät tärkeinä erilaisia asioita erilaisina aikoina. Toimintaan osallistumisen arvottaminen ja liian ahdas määrittely voi mitätöidä muunlaisen osallistumisen merkityksen. (Alanko 2010, 58). Tätä on mietittävä esimerkiksi ilmastotoimijuuden määrittelyssä. Ilmasto saa varmasti eri alueilla aivan erilaisia merkityksiä erilaisten ja eri ikäisten ihmisten mielissä. Tällöin toiminnan tarkastelu suppeasti esimerkiksi sen mukaan, kuinka paljon ja kuinka näkyviä ilmastomyönteisiä tekoja ihminen tekee, ei välttämättä kerro koko totuutta hänen toimijuudestaan. Tutkielmassani pyrin tässä luvussa tarkastelemini toimijuuden ja ilmastotoiminnan näkökulmiin nojaten tunnistamaan, mitä ja millaista ilmastotoimijuus juuri Greta Thunbergin puheissa on.

Varsinainen tutkielman aineistosta esille nouseva ilmastotoimijuus saa vielä analyysilukujen aikana taustoitusta muistakin teoreettisista näkökulmista. Aineistoa tulkitessani nojaan mm. Maria Ojalan näkökulmiin ilmastotoivon

muodoista, Kuneliuksen & Roosvallin analyysiin erilaisista tavoista puhua ilmastomuutoksesta ilmiönä, Erpylevan nuorten poliittisen toimijuuden muotoihin, sekä retoriikan teorioihin.

2.2. Tapaus Greta Thunberg

Greta Thunberg syntyi 3. tammikuuta 2003 Tukholmassa. Hän kiinnostui ilmastoasioista The New Yorkerille antamansa haastattelun mukaan 9-vuotiaana: "Ihmiset puhuivat siitä, miten meidän pitäisi muistaa sammuttaa valot, säästää vettä ja olla heittämättä ruokaa roskikseen. Kysyin miksi, ja minulle kerrottiin ilmastomuutoksesta. Minusta se oli outoa. Jos ihmiset todella voivat vaikuttaa ilmastoon, kaikkihan siitä puhuisivat eivätkä he puhuisi mistään muusta. Mutta näin ei ollut." Nopeasti hän päätti lopettaa lihansyönnin ja lopetti turhan kuluttamisen, päätti olla matkustamatta enää ikinä lentokoneella ja alkoi kerätä loputtomasti tietoa ilmastomuutoksesta. (Gessen 2018).

Viisitoistavuotiaana Thunberg aloitti julkiset ilmastomielenosoitukset. Elokuussa 2018 aloitetut ilmastolakot olivat aluksi joka perjantai toistuva tapahtuma, jossa Thunberg osoitti mieltään Tukholman parlamenttitalon edustalla. Neljä päivää viikosta hän kävi koulussa, ja perjantait hän vietti parlamenttitalon portailla itse tehdyn kyltin kanssa, jossa luki: "Skolstrejk för klimatet" (suom. "Koululakko ilmaston puolesta"). Pian mielenosoituksiin alkoi osallistua Thunbergin lisäksi muitakin ja toiminta alkoi laajeta. Jo saman vuoden joulukuun alussa uutistoimisto BBC arvioi, että sen viikon perjantain ilmastolakkoiluun osallistuu ympäri maailman n. 20000 henkeä (Kraemer 2021). Thunberg on sanonut, että joka perjantai joku Ruotsin kansanedustaja kävi osoittamassa hänen toiminnalleen tukensa, mutta jokainen muisti myös muistuttaa siitä, että Thunbergin pitäisi olla oikeasti koulussa (Gessen, 2018).

Kuva 2. Greta Thunberg Ruotsin parlamenttitalon edustalla elokuussa 2018. (Anders Hellberg, 2018)

Thunbergin toiminta Ruotsin parlamenttitalon edustalla sai nopeasti tukea muilta nuorilta. Kannatusta alkoi tulla tuhansilta nuorilta

#fridaysforfuture-tunnisteen alla sosiaalisissa medioissa, ja nopeasti liikehdintää alettiinkin kutsua Fridays for future -liikkeeksi, jolle perustettiin myös omat verkkosivut. FFF:n sivuilla jaetaan ajankohtaista tietoa ilmastotoiminnasta, tilastoja järjestetyistä mielenosoituksista, tietoa tulevista mielenosoituksista, ja sieltä löytyy esimerkiksi videolinkkejä Thunbergin ja muiden nuorten ilmastovaikuttajien puheisiin. Esimerkiksi Instagramissa tunnisteen #fridaysforfuture alla on vuoden 2021 loppuun mennessä jaettu yli miljoona kuvaa. Fridays for future- tai School strike for climate- nimitysten alla on järjestetty tuhansia erilaisia ja erikokoisia ilmastomielenosoituksia ympäri maailmaa. (ks. Fridays for future -verkkosivut).

Maaliskuussa 2019 järjestettiin ensimmäinen kansainvälinen nuorten ilmastolakko, johon osallistui esim. The Guardianin (Carrington 2019) mukaan arviolta 1,4 miljoonaa nuorta ympäri maailman. Vuoden 2019 syyskuussa järjestetyssä vastaavassa kansainvälisessä mielenilmauksessa osallistujia oli DW:n mukaan maailmanlaajuisesti jo jopa 7,6 miljoonaa (Russell & Niranjana

2020). Vuodesta 2020 alkaen tapahtumat ovat olleet koronapandemiasta johtuen pienempiä, mutta ilmastolakkotoiminta on silti jatkunut kokoajan saaden yhä erilaisia muotoja ja tasoja.

Kuva 3. Greta Thunberg puhumassa Euroopan parlamentin istunnossa maaliskuussa 2020. (Euroopan parlamentti, 2020)

Mielenosoitusten ohella Thunbergista tuli nopeasti myös kuuluisa puhuja. Ensimmäisen suuren julkisen puheensa hän piti vuoden 2018 joulukuussa kutsuvieraspuhujana Puolan Katowicessä järjestetyssä kansainvälisessä ilmastokokouksessa. Yle:n uutisessa 13.12.2018 Thunbergia nimitettiin jo tuolloin “ilmastokokouksen supertähdeksi”, hänen ollessa 15-vuotias. Myöhemmin hän on pitänyt lukuisia puheita vastaavissa korkean profiilin poliittisissa tapahtumissa, kuten vuotuisissa YK:n ilmastokokouksissa, Maailman talousfoorummin (WEF) kokouksissa, ja muissa erilaisissa ilmastomielenosoituksissa.

Kun Thunbergista hakee tietoa Googlen avulla, törmää väistämättä mielenkiintoiseen retoriikkaan jo ennen kuin pääsee käsiksi varsinaisiin puheisiin. Puheita koskevissa uutisotsikoissa Thunbergin kerrotaan *läksyttäneen, haukkuneen, moittineen ja tilyttäneen maailman johtajia*. Hän on *motkottanut, tunteillut ja hyökännyt*. Lehtien pääkirjoituksissa häntä verrataan Martin Luther Kingiin, ja häneen rinnastetaan sellaisia sanoja kuin *ilmastoaktivistien idoli* ja

puhetaidon ikoni. Toisille hän taas on “ärsyttävä nuori tyttö”, joka saa kohtuuttoman paljon mediatilaa, ja jota käytetään hyväksi. Kenties hän ei kirjoitakaan puheitaan itse, vaan on jonkun muun ohjailun alla. Ottamatta kantaa mihinkään näistä merkityksen annoista tai epäilyistä voidaan todeta, että Thunberg on nuorena ilmastoaktivistina saanut poikkeuksellisen paljon huomiota. Medianäkyvyyden lisäksi hän sai vuonna 2019 Amnesty Internationalin myöntämän korkeimman kunniamerkin toiminnastaan ilmaston hyväksi (STT 2019). Vuonna 2019 hänet valittiin ensin Time-lehden vuoden 20 vaikutusvaltaisimman henkilön joukkoon, ja lopulta samana vuonna myös saman lehden ‘vuoden henkilöksi’ (Burtsov 2019). Lisäksi hän ollut myös ehdolla Nobelin rauhanpalkinnon saajaksi.

Thunbergin puheissaan käsittelemät aiheet eivät lähtökohtaisesti ole uutta tietoa. Ilmastonmuutos on ollut ihmisten tiedossa vuosikymmeniä ennen Thunbergiäkin. Sitä on tutkittu paljon ja tiedemaailman silmissä ilmastonmuutos ja -lämpeneminen ovat kiistattomia tosiasioita (esim. IPCC 2018). Jokin hänen tavassaan toimia ja puhua on kuitenkin ollut niin poikkeuksellista, että suurellekin yleisölle tutuista ilmastoasioista puhuminen on herättänyt valtavasti huomiota. Tässä tutkielmassa pyrin tuomaan esille lisää tietoa aiheesta tarkastelemalla sitä, millaista ilmastotoimijuus Thunbergin puheissa on.

3 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa käyn läpi tutkielman toteutuksen kannalta olennaiset lähtökohdat: tutkimuskysymyksen, käyttämäni analyysimenetelmän ja siihen liittyvät seikat, sekä sen, miten toteutin varsinaisen aineiston analyysin.

3.1. Tutkimuskysymys

Päätutkimuskysymykseni on:

Millaisin retorisin keinoin ilmastotoimijuus rakentuu Greta Thunbergin julkisissa puheissa?

Tutkimuskysymykseni pääsana on ilmastotoimijuus. Se pitää sisällään toimijuuden käsitteen, jota lähestytään nimenomaan ilmaston (ilmastonmuutoksen) viitekehyksestä. Retorisen analyysin keinoin selvitän valituista Thunbergin puheista, mitä ilmastotoimijuuden piirteitä niistä löytyy ja miten löydetty piirteet retorisesti rakentuvat. Aineiston analyysissäni olennaisia kysymyksiä ovat:

Mitä ilmastonmuutokseen ja ilmastotoimintaan liittyviä asioita puheissa käsitellään ja millä ilmauksilla niistä puhutaan?

Kenen tai mitä tietoa puheissa käytetään?

Millaisia osapuolia puheista voidaan tulkita ja millaisia rooleja tai ominaisuuksia ne saavat?

Miten puheilla pyritään vaikuttamaan?

Mitä puheissa puolustetaan tai vastustetaan?

Mitä toiminnan mahdollisuuksia, esteitä tai resursseja puheista nousee esille?

Suppea aineistoni ei tietenkään yksiselitteisesti selitä koko ilmastotoimijuuden ilmiötä. Kiinnostus kohdistuu juuri Thunbergin käyttämään retoriikkaan ilmastotoimijuuden viitekehyksessä. Sitä havainnoimalla pyrin laajentamaan käsitystä siitä, miten ilmastotoimijuutta ymmärretään ja millaisia ulottuvuuksia

tai toisaalta rajoja sillä on.

3.2. Aineisto

Olen valinnut tutkimukseni aineistoksi nuoren ilmastoaktivisti Greta Thunbergin julkiset puheet. Thunberg on viimeisen kolmen vuoden aikana pitänyt n. 25 julkista puhetta erilaisissa tapahtumissa. Puheiden yleisömääriä on vaikea laskea, koska laaja uutisointi ja videopalvelut (esim. Youtube) nostavat arvioidut kuulijamäärät miljooniin. Joka tapauksessa puheiden kuulijakunta on todella suuri, etenkin kun otetaan huomioon puhujan ikä. En analysoi kaikkia puheita, vaan olen valinnut tutkimukseeni yhden puheen per vuosi välillä 2018-2021, eli yhteensä neljä puhetta. Nämä ovat suurissa poliittisissa tapahtumissa pidettyjä kutsuvieraspuheita.

Thunbergin puheita on löydettävissä kootusti mm. Fridaysforfuture-järjestön verkkosivustolla (<https://fridaysforfuture.org/what-we-do/activist-speeches/>). Suurin osa puheista on katseltavissa myös videopalvelu Youtubessa. Osa Thunbergin puheista löytyy eri verkkosivustoilta (esim. suuret uutissivustot) valmiiksi tekstiksi kirjoitettuna vähintäänkin pätkissä. Analyysiä varten kirjoitin valitsemistani puheista Youtube-videoiden perusteella litteroinnit itse. Näin varmistin sen, että analysoin juuri sitä mitä puheet esitysvaiheessa sisälsivät, eikä tekstejä ole muokattu tai lyhennetty.

ANALYSOIDUT PUHEET	Paikka	Ajan kohta	Käytetty Youtube-linkki ja videon näyttökerrat 15.12.2021
Greta Thunberg, Pre-COP26	Milano, Italia	28.9. 2021	https://www.youtube.com/watch?v=n2TJMpiG5XQ Näyttökerrat: 81644
Greta Thunberg, Maailman talousfoorumi	Davos, Sveitsi	21.1. 2020	https://www.youtube.com/watch?v=CWBGbAZlpRU Näyttökerrat: 113200

Greta Thunberg, YK:n ilmastokokous	New York, USA	23.9. 2019	https://www.youtube.com/watch?v=KAJsdgTPJpU Näyttökerrat: 1333600 krt
Greta Thunberg, COP24	Katowice, Puola	12.12 .2018	https://www.youtube.com/watch?v=VFkQSGyeCWg Näyttökerrat: 2255599

Taulukko 1. Tutkielman aineistona olleet puheet.

Aineistoa rajatessani pohdin sitä, onko järkevää valita puheita eri vuosilta tarkastellessani tietyn ilmiön esiintymistä puheissa. Voisihan olla, että puhujan ajatukset ja lähestymistapa aiheeseen muuttuvat merkitsevästi vuosien varrella, jolloin tutkimuskysymystä tai näkökulmaa pitäisi laajentaa, tai ainakaan ei voisi yksiselitteisesti olettaa, että kaikista puheista voi suoraan tarkastella samoja asioita. Esimerkiksi puoluepolitiikassa on melko tavallista, että puhutavat tiettyyn aiheeseen liittyen vaihtelevat tilaisuuksista ja vaaleista toiseen (esim. Heikkinen 2002). Thunbergin puheita lukiessani ja kuunnellessani totesin kuitenkin, että kolmen vuoden aikana hänen tapansa puhua ilmastomuutoksesta, tulevaisuudesta, valtaapitävistä ja ilmastotoimista on pitänyt yleisen linjansa niin selkeästi, ettei valitsemani neljän puheen koostamisessa yhdeksi aineistoksi samojen analyysikysymysten alle ole ongelmallista. Laajempi analyysi tai jokin eri menetelmä voisi paljastaa vuosien varrella tapahtuneita muutoksia tarkemmin, mutta kiinnostukseni kohdistuu niihin yleisiin linjoihin, joita Thunbergin puheista noin kolmen vuoden ajalta löytyy.

Thunbergin puheet ovat kiinnostavaa aineistoa *ilmastotoimijuuden* tarkastelulle, sillä: A) ne ovat jo itsessään, etenkin ilmastolakkoilun kontekstiin yhdistettynä konkreettista ja havainnoitavaa toimintaa, jolla Thunberg on pyrkinyt vaikuttamaan ilmastomuutokseen (ilmastopolitiikkaan) ja B) puheissa Thunberg rakentaa monin tavoin kuvaa ilmastotoiminnan eri osapuolista rooleineen ja mahdollisuuksineen. Puheet sisältävät paljon faktoina esitettyä tietoa ilmastomuutoksesta. Puheissa koululaisia/nuoria edustava Thunberg vetoaa poliittikkoihin ja kannustaa kuuntelemaan ilmastotutkijoita. Puheet ovat

tunteikkaita, sisältävät monipuolista kieltä, ja ovat nähtävästi vedonneet suuriin ihmisjoukkoihin - herättäen sekä kannatusta että vastustusta.

Aineistoa analysoidessa en odota löytäväni koko Thunbergin ilmastotoimijuuteen tai puhujan uraan yleistettäviä faktoja. Tulkitsen sitä aineistoa, jonka olen juuri tähän tutkielmaan perustellusti valinnut. Pyrin tuomaan selvästi ilmi sen, mitä milloinkin analysoin ja mihin tulkintani pohjautuu. Retoriselle analyysille tyypillisesti en yritä yleistää tuloksia laajemmalle muutoin kuin vertailllessani tuloksia aiempaan tutkimukseen ja pohtiessani niiden merkitystä suhteessa ajankohtaisiin keskusteluihin.

3.3. Retorisen analyysin lähtökohdat

Tutkielmassani hyödynnän retorista analyysiä. Käytän retoriikan teorian lähtökohtana monen muun tavoin Chaïm Perelmanin (1996) oppeja. Lisäksi nojaan kielen merkitysten ja todellisuutta rakentavan roolin ymmärryksessäni Arja Jokisen ym. teoksiin Diskurssianalyysi liikkeessä (1999) ja Diskurssianalyysi - Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö (2016). Tutkielmassani retorinen analyysi toimii tapana jäsentää aineistoa ja tehdä siitä perusteltuja tulkintoja. Tässä alaluvussa kuvailen, mitä menetelmällisiä lähtökohtia käytän analyysissäni.

Perinteisesti retoriikka on argumentointia jonkin asian puolesta tai vastaan. Argumentaatiolla on lähtökohtaisesti aina jokin tavoite, johon eri retorisin keinoin pyritään. Käytännössä argumentaatioissa pyritään esimerkiksi vahvistamaan tietyn yleisön hyväksyntää esitetyille väitteille, muuttamaan yleisön vakaumuksia tai hakemaan kannatusta jollekin asialle. Samoin retoriikan avulla voi pyrkiä vaikuttamaan, ohjaamaan ajattelua tai toimintaa ja herättämään tunteita. Joskus tavoitteena voi olla vain keskustelun herättäminen. Toisaalta pelkän älyllisen hyväksynnän lisäksi retoriikan tavoitteena voi olla myös konkreettinen toiminta tai toiminta-alttiuden luominen. (Perelman 1996)

Kielenkäytöllä merkityksellistetään, järjestetään, rakennetaan, uusinnetaan ja muunnetaan sosiaalista todellisuutta, eli maailmaa jossa elämme. (Jokinen ym. 2016, 26). Sanoja ei vuorovaikutuksessa käytetä pelkästään asioiden kuvailuun, vaan erilaisilla lausumilla aina myös tehdään jotakin; ei siis vain esitetä irrallista väittämää vaan myös rakennetaan todellisuutta (Jokinen ym. 2016, 47). Tässäkään tutkielmassa pelkkä erilaisten ilmaisujen esiin tuominen retoriikkana ei ole tarkoituksenmukaista, vaan olennaista on tarkastella, mitä niillä saadaan aikaan ja miten niitä käytetään suhteessa johonkin (Jokinen ym. 2016, 131).

Thunbergin puheet ovat lähtökohtaisesti täynnä retoriikkaa. Puheita ei tarvitse perata läpi kovinkaan tiheällä kammalla huomatakseen kielikuvia, vastakkainasettelua, hyökkäystä ja puolustusta, suostuttelua, vakuuttelua, toistoa, vahvistussanoja ja niin edelleen. Siispä pelkkä puheiden retoristen keinojen toteaminen ei olisi tutkimuksellisesti mielekäästä, vaan idea on edellä kuvatusti juuri sen tulkinnassa, mitä tiettyjen ilmausten käytöllä saadaan aikaan tai mihin niillä pyritään (Jokinen ym. 2016, 131).

Tutkimuksellisen arvon koen tulevan juuri näkökulmavalinnasta. Tutkielmaani olen valinnut teoreettiseksi näkökulmaksi ilmastotoimijuuden. Valitussa viitekehyksessä voin tarkemmin perehtyä siihen, miten ja millaisin retorisin keinoin ilmastotoimijuus Thunbergin puheissa näkyy. En tee suoraa tulkintaa siitä, millainen ilmastotoimija Thunberg itse on, vaan annan valitun aineiston puhua puolestaan ja etsin siitä erilaisia ilmastotoimijuuden piirteitä yleisesti. Tutkimuksen pääkysymys on jo mainitusti: Millaisin retorisin keinoin ilmastotoimijuus rakentuu Greta Thunbergin julkisissa puheissa? Siihen vastauksia selvittääkseni kysyn aineistoltani konkreettisia ilmastotoimintaan ja -toimijuuteen liittyviä kysymyksiä ja tarkastelen Thunbergin niiden yhteydessä käyttämiä retorisia keinoja ja argumentaatiota.

Argumentaatio ei tapahdu tyhjiössä. Jos kukaan ei kuuntele puhetta, sillä ei ole vaikutusta muihin. Siispä argumentaatioon ja sen sisältöön liittyy oleellisesti se yleisö, jolle puhe osoitetaan. Yleisöksi tulee lukea Perelmanin mukaan kaikki ne,

joihin argumentaatiolla halutaan vaikuttaa. Ja jotta puhe saisi aikaan halutun vaikutuksen, puhujan tulee sovittaa se yleisön mukaan. (Perelman 1996) Thunbergin puheiden aihe on helposti todettavissa: ilmastonmuutos ja nopeampien ilmastotoimien vaatiminen. Sen sijaan hänen puheidensa yleisön määrittäminen on vaikeampaa.

Tärkeimmät julkiset puheensa hän on pitänyt suurissa poliittisissa tapahtumissa kutsuvieraana. Tällöin voitaneen olettaa, että konkreettisesti puheet kohdistuvat ainakin melko suoraan paikalla olevalle fyysiselle yleisölle. Toisaalta tapahtumat ovat olleet luonteeltaan sellaisia, että ne keräävät paljon medianäkyvyyttä ja paikalla on paljon eri uutistaloja. Perinteisten medioiden lisäksi puheet ovat alusta asti saaneet paljon huomiota myös sosiaalisessa mediassa, ja moni Thunbergin puheista on kerännyt Youtubessa kymmenistä tuhansista miljooniin katselukertaa eri tileillä. Koska Thunbergin näkyvyys on alusta asti ollut niin laajaa, voidaan puheiden yleisön todeta laajenevan vääjäämättä myös varsinaisen puheenpitopaikan ulkopuolelle. Joiltain osin Perelmanin määritelmän mukaisesti Thunbergin yleisö voitaisiin määritellä universaaliyleisöksi (1996, 21-25). Hän puhuttelee tutkielman luvussa 5 kuvatulla tavalla meitä koko yhteiskuntana ja käyttää luvussa 4 kuvatusti yleisesti hyväksytyjä tosiasioita (retorisesti hyväksytyjä) ja yleistietoa argumentoinnissaan. Toisaalta puheet sisältävät paljon erityissanastoa ja tieteellistä argumentointia, sekä valtaapitävien puhuttelua, mistä voisi johtaa sen päätelmän, että puheet on kohdistettu erillisyleisölle - ihmisille, joiden oletetaan tietävän ilmastonmuutoksesta ja joilla oletetaan olevan mahdollisuus vaikuttaa siihen (Perelman 1996; Alajoutsijärvi 2009, 166).

Thunbergin puheiden yleisö ja osapuolet saavat paljon palstatilaa luvussa 5. Analysoidessani puheita joudun tekemään tiettyjä esioletuksia siitä, missä tilassa ja ketä varten Thunbergin puheet ovat syntyneet. Johdannossa olen selvittänyt Thunbergin matkaa poliittisesti näkyväksi nuoreksi aktivistiksi. Pääilmiö taustalla on ilmastonmuutos, jota vastaan Thunbergkin puheillaan kamppailee. Näen puheet ilmastotoimintana, jolle rajoja ja kontekstia antaa esimerkiksi erilaiset

ihmisten väliset hierarkiat, poliittinen vaikutusvalta, ilmastopimeydet ja niiden edelleen. En kuvittele voivani ottaa huomioon kaikkea mahdollista, mitä puheiden taustalla on, vaan pyrin pitämään tutkielmani aineistolähtöisenä. Analysoin aineistoa, ja peilaan havaintojani ajankohtaisiin keskusteluihin, tutkimuksiin ja historiaan.

3.4. Analyysin toteutus

Rajattuani edellä kuvatuksi tutkielman aineiston, alkoi analyysityö. Tein ensin itselleni mahdollisimman selväksi mitä retoriikka on, miten sitä käytetään ja miten sitä analysoimalla voidaan tehdä erilaisia tulkintoja. Luin aiempia tutkimuksia, joissa retorista analyysiä oli hyödynnetty puheaineistojen tulkinnassa (ks. esim. Alajoutsijärvi 2009). Niiden avulla aloin rakentaa omaa analyysiäni.

Aloitin kuuntelemalla ja lukemalla aineistoksi valitsemani puheet vielä uudelleen kokonaisuudessaan läpi. Koska tavoitteeni oli tarkastella retoriikasta juuri ilmastotoimijuutta, laadin teoreettiseen taustaan (ks. tämän tutkielman luku 2) pohjautuvan listan alustavista analyysikysymyksistä, joiden avulla voisin tarkemmin poimia aineistosta juuri tutkimusaiheeseeni liittyviä sanoja ja ilmauksia. Taulukkoon etsin aineistosta mm. mainintoja erilaisista ilmastotoiminnan osapuolista (henkilöt, ihmisryhmät), erilaisista ilmastotoimista (suoria ja epäsuoria ilmastotoimia, poliittisia valintoja, ehdotuksia, vaatimuksia jne), sekä siitä, miten Thunberg kuvailee pääilmiötä eli ilmastomuutosta. Poimin taulukkoon myös muita ilmastoon liittyviä sanoja tai tietoja, sekä erilaisia tulevaisuuskuvia. Lisäksi alleviivasin sanat ja ilmaukset, joissa Thunberg määritteli itseensä tai muihin osapuoliin liittyviä tunteita ja asenteita, ajatellen että ne toimivat tärkeänä työkaluna muiden ilmausten taustoittamisessa ja kontekstin ymmärtämisessä.

Jäsennettyäni kaikki neljän puheen ilmaisut mielestäni perustellulla tavalla, ryhmittelin niitä sitten tiiviimmin. Löydöksistä muovasin kolme eri pääotsikkoa: Puhetta ilmastokriisistä, Puhuja ja puheiden osapuolet, sekä Puhetta

ilmastotoimista. Näiden alla käsittelin erilaisia löytyneitä retorisia keinoja yhdistettynä ilmastotoimijuuden piirteisiin.

Edellä kuvattujen raakahavaintojen, eli erilaisten sanojen ja ilmausten havainnoinnin ja taulukoinnin jälkeen aloin tutkia aineistosta varsinaista retoriikkaa. Luin tarkasti, missä yhteydessä ja millä tavoin Thunberg erilaisia sanoja ja ilmauksia käytti. Tulkitsin retoriikan teoriaan (esim. Perelman 1996, Jokinen 1999) nojaten, miten näitä ilmauksia aineistossa käytetään argumentointiin ja miten ilmastotoimijuus erilaisilla retorisilla keinoilla aineistossa rakentuu. Näitä tulkintoja pyrin johdonmukaisesti avaamaan analyysiluvuissa siteeraten Thunbergia ja pohtimalla lainausten yhdessä kunkin valitun sanan tai ilmaisun merkityksiä ja retoriikkaa.

Ensimmäisellä retorisen analyysin kierroksella aineistostani nousi esille selkeästi kolme eri pääteemaa, jotka päätin jakaa tutkielman analyysiluvuiksi, jotka ovat tutkielman luvut 4-6. Jaoin päälujuja alalukuihin tarkastellakseni vielä tarkemmin erilaisia retorisia keinoja eri ilmastotoimijuuden osa-alueisiin liittyen. Jäsennän koko ajan analyysiäni nojaten aiempiin tutkimuksiin ja ajankohtaisiin keskusteluihin.

Kun analyysiluvuissa siteeraan Thunbergin puheita, käytän puheista omia käännöksiäni. Harkitsin analyysivaiheessa, lainaanko ilmaukset suoraan englanninkielisessä asussaan, mutta päädyin sitten kääntämään ilmaukset suomeksi tutkielman kielen ollessa juuri suomi. On mahdollista, että tietyt ilmaukset voisivat menettää jonkin verran retorista tehoa kielivaihdoksen myötä. Pyrin huomioimaan sen seikan omissa käänöksissäni niin, että ne ovat mahdollisimman sanatarkkoja käännöksiä ilman, että puhetapa, tai merkitys esim. kielikuvien kohdalla kuitenkaan muuttuu.

Analyysissä viitataan tutkielman aineistoon puheiden esityspaikkojen mukaan. Edellä kuvatusti puheita on neljä, ja ne on pidetty Puolassa Katowicessä, USA:ssa New Yorkissa, Sveitsissä Davosissa ja Italiassa Milanossa. Edellä olen

esitellyt, millaisissa tilaisuuksissa puheet on esitelty. Sujuvuuden vuoksi päätin viitata puheisiin tämän aineiston osalta yksiselitteisesti esimerkiksi näin: “Katowicen puheessa...” tai “Thunberg aloittaa Davosin puheensa...”.

4 Puhetta ilmastokriisistä

“Emme voi ratkaista kriisiä kohtaamatta sitä kriisinä.”

- G. Thunberg 12.12.2018

Toimijuuden tarkastelussa olennaista on hahmottaa, mikä toiminnan käynnistää tai minkä vuoksi toimitaan. Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten Thunberg määrittelee toimintansa taustailmiön, ja millaista retoriikkaa hän siihen liittyen käyttää. Luvussa osoitan, kuinka Thunbergille kyse on nimenomaan ilmastokriisistä, ei vain ilmastonmuutoksesta. Lisäksi tarkastelen erilaisia kielikuvia, joilla hän alleviivaa asian vakavuutta usein myös samalla syyllistäen vastapuolta eli vallanpitäjiä. Huomioin myös Thunbergin runsaasti käyttämän retorisen keinon, tosiasiapuheen. Sillä hän vetoaa tieteeseen ja järkeen, ja niiden kautta toiminnan kiireellisyyteen.

4.1. Ei ilmastonmuutos, vaan ilmastokriisi

Kunelius ja Roosvall (2021) tarkastelivat artikkelissaan *Media and the Climate Crisis* viimeisen viiden vuosikymmenen aikaväliltä sitä, millä ilmauksilla ilmastonmuutosilmiöön on milloinkin viitattu eniten, ja missä vaiheessa mukaan tuli käsite ilmastokriisi. Kuten tämänkin kappaleen alussa ja pitkin koko tutkielmaa, minäkin viittaan useimmiten käsitteeseen ilmastonmuutos. Se ei silti ole ollut aina “pääkäsite”. Artikkelin mukaan 70-luvun alusta 80-luvun alkuun tasaisesti mainintoja mediassa saivat myös kasvihuoneilmiö (greenhouse effect) ja ilmaston lämpeneminen (global warming). 90-luvulle tultaessa maininnat kaikista näistä kolmesta ilmauksesta mediassa lähtivät hetkeksi nopeaan nousuun, kunnes 2000-luvun alussa ilmastonmuutos vakiintui selvästi yleisimmin käytössä olevaksi käsitteeksi. (Kunelius & Roosvall 2021, 2-3.)

Ilmastonmuutos on ollut pitkään käytännöllinen kattokäsite tieteen kannalta, koska se on käsitteenä riittävän laaja ja siitä puhuttaessa voidaan helposti ottaa huomioon lukuisat eri näkökulmat. Toisaalta ilmastonmuutoksen vastaisessa kamppailussa käsitteen laajudella on myös käänttöpuoli: artikkelin mukaan esimerkiksi öljylobbarit käyttävät sanaa ilmastonmuutos juuri siksi, että se on

riittävän avoin, ja mahdollistaa siten myös tiettyjen asioiden huomiotta jättämisen. (Kunelius & Roosvall 2021, 4).

Ilmastokriisi on ilmastonmuutosta huomattavasti tuoreempi käsite (kts. Kunelius & Roosvall 2021), ja siitä juuri Thunberg puhuu. Vuoden 2018 puheessaan Katowicessä hän aloittaa lopetuskappaleen: “Emme kykene ratkaisemaan kriisiä kohtaamatta sitä kriisinä.” Myös vuoden 2021 Milanon puheessa hän sanoo samansuuntaisesti: “Sellaista kriisiä ei voi ratkaista, jota ei täysin ymmärrä.” Davosin puheessa 2020 hän toteaa: “Minua on varoitettu siitä, että on todella vaarallista kätkeä ihmisiä panikoimaan ilmastokriisin tähden.” Milanon puheessaan hän mainitsee ilmastokriisin monta kertaa avaten käsitteen ulottuvuuksia: “Ja ilmastokriisikin on tietysti vain oire paljon suuremmasta kriisistä. Kestävyysskriisi, sosiaalinen kriisi, eriarvoisuuden kriisi, joka ulottuu kolonialisminkin yli. Kriisi, joka perustuu siihen ajatukseen, että jotkut ihmiset ovat arvokkaampia kuin toiset ja ovat siksi oikeutettuja hyväksikäyttämään ja varastamaan toisten maita ja resursseja.” Hän nostaa esille ilmastokriisin konkreettisesti myös todetessaan poliittisten johtajien epäonnistuneen täydellisesti monessa asiassa, mm. kaikista heikoimmassa asemassa olevien maiden auttamisessa ilmastokriisin vaikutusten alla.

Ilmastokriisi on Thunbergin puheissa toistuva ilmaus vallitsevasta tilanteesta. Valitsemassani neljän puheen aineistossa hän mainitsee ilmastokriisin suoraan climate crisis -käsitteellä kolmesti, mutta puhuu useissa eri yhteyksissä myös yleisestä kriisistä, joka puheiden konteksti huomioon ottaen voidaan yhdistää ilmastokriisiin. Edellä kuvatusti hän myös kertoo ilmastokriisin olevan “vain oire suuremmasta kriisistä”. Pääosin hän siis nimeää koko ilmiön kriisiksi, erityisesti ilmastokriisiksi.

Ilmastokriisin lisäksi Thunberg käyttää jonkin verran myös tieteessä ja arkikielessä yleisempää käsitettä ilmastonmuutos. Tätä käsitettä käyttämällä hän avaa esimerkiksi aineiston tuoreimman puheen, Milanon (2021) puheen.

Tässä puheessa avaus on muihin puheisiin verrattuna melko pehmeä. Useimmiten hän avaa puheenvuoronsa (myöhemmissä tulosluvuissa tarkemmin kuvaten) heti tunteisiin vetoavia sanankäänteitä käyttämällä. Milanon puhe sen sijaan lähtee liikkeelle enemmän järkeen vetoavilla puheilla taloudesta, ekologisuudesta ja innovaatioista. Näistä hän puhuu käyttäen neutraalia ilmausta ilmastonmuutos. Yleisön pehmittelyn jälkeen siirtymä muutoksesta kriisiin on kuitenkin nopea. Kymmenen yhteistyöhaluisen ja toiveikkaalta vaikuttavan virkkeen jälkeen hän toteaa: “Ei ole planeettaa b. Ei ole planeettaa blaa. Blaa blaa blaa, blaa blaa blaa.” ja siirtyy näin tekemään yleisen ilmastonmuutosdiskurssin naurunalaiseksi tai jopa häpeälliseksi. Sen jälkeen samassa puheessa hän puhuukin vastedes juuri ilmastokriisistä, ei enää ilmastonmuutoksesta.

Ilmastokriisin lisäksi Thunberg käyttää tämän tutkielman aineiston sisällä kerran myös sanaa ilmastokaaos (“climate chaos”), jonka voi tulkita vielä kriisiäkin hallitsemattommaksi tilaksi. Toinen kerran esiintyvä ilmaus on myös ilmaston ja ympäristön hätätila (“climate and environmental emergency”).

Ilmastohätätila-sanaa on kansainvälisessä politiikassa käytetty viime vuosina runsaasti, kun useat eri kaupunkien ja kokonaisten valtioiden hallinnot ovat julistaneet ilmastohätätilan (esim. CACE 2019). Suomessa Helsingin kaupunki julisti ilmastohätätilan syyskuussa 2020 (hel.fi 25.9.2020). Käyttäessään kyseistä termiä Thunberg vetoaa lukuisten eri valtioiden ja kaupunkien lupauksiin toimia nopeammin, vastuullisemmin ja tehokkaammin ilmastonmuutoksen vastaisessa kamppailussa.

Pohjimmiltaan samasta ilmiöstä eri sanoin puhumisella on eri käsitteiden tilannekohtaisten sävyerojen lisäksi myös retorinen synonymian merkitys. Synonymiassa tiettyä asiaa toistetaan eri sanoin, jolloin asia korostuu. (Perelman 1996, 46). Yleisimmin mediassa ja arkikielessä käytössä olevaan sanaan ilmastonmuutos (esim. Roos & Kunelius 2021) verrattuna Thunbergin käyttämät ilmaukset ilmastokriisi, ilmastokaaos, ilmastohätätila ja myöskin

kontekstisidonnainen sana sotku alleviivaavat ja toistavat tehokkaasti puheiden pääilmiötä ja Thunbergin tavoitetta tuoda esille ilmiön vakavuus.

4.2. Tosiasioita ja kielikuvia ilmastokriisistä

Puhuessaan ilmastokriisistä Thunberg rakentaa uskottavuutta asiantuntijapuheen ja tosiasioina esittämiensä lukemien, faktojen ja vastepuolen virheiden kautta. Niitä käyttäen hän rakentaa tietoon, järkeen ja tunteisiin vetoavaa perustusta, johon nojaten hänellä on varaa käyttää myös hyökkäävää retoriikkaa ja esittää vaatimuksia. Tosiasiapuheen lisäksi hän myös alleviivaa tilanteen vakavuutta entisestään erilaisten kielikuvien (Jokinen ym. 1999, 148-150) avulla.

Useimmin Thunberg käyttää erilaisia kielikuvia viitatessaan suoraan ilmastokriisiin. Tämän tutkielman aineiston ulkopuolelle jääneen vuoden 2019 Davosin kuuluisan ja kohua herättäneen (esim. Marley 2019) puheensa Thunberg aloitti toteamalla: ”Talomme palaa. Olen täällä kertoakseni, että talomme palaa.” Talolla hän ei viitannut arkiseen talorakennukseen, vaan koko planeetan tilaan ilmastokriisin keskellä, jatkaen raportoimalla IPCC:n tutkimustiedoista ilmastokriisiin liittyen. Tällä samalla teemalla hän jatkoi tämän tutkielman analyysissä olleessa vuoden 2020 Davosin puheessaankin. Sen hän aloitti muistutuksella: ”Vuosi sitten saavuin Davosiin ja kerroin teillä, että talomme palaa.” Näin hän vahvisti sanomaansa siitä, että nykyiset ilmastotoimet eivät riitä, eikä vuodessakaan ole tapahtunut muutosta parempaan. Tulipaloretoriikkaa toistaen hän jatkoi vielä puheen puolivälissä: ”Koska se maailma, jos ette ole huomanneet, on juuri nyt tulella.” Ja puheensa hän vielä päätti sanomalla: ”Talomme on yhä tulella. Teidän toimimattomuutenne vain lisää bensaa liekkeihin.” Tulipalon käyttäminen kielikuvana toimi läpi puheen elävöittäen retorisesti kuvaa tilanteen vakavuudesta ja hälyttävyydestä. Tulipalon keskellä on toimittava nopeasti ja määrätietoisesti. Tulipaloretoriikan voi hyvin tulkita myös sisältäneen suoran kontekstiviittauksen mm. tuolloin erityisen ajankohtaisiin Australian valtaisiin maastopaloihin ja Notre Damen katedraalin palamiseen, joihin Thunberg otti kantaa muissa yhteyksissä.

Katowicen puheessaan hän toteaa poliittisia päättäjiä suosion tavoittelusta syytettyään, että “Te puhutte vain eteenpäin kulkemisesta samojen huonojen ideoiden kanssa, jotka meidät tähän sotkuun ajoi. Vaikka ainut järkevä tapa toimia olisi vetää hätäjarrusta.” (“Pull the emergency brake.”) Metaforana ‘hätäjarrun vetäminen’ on yleinen, ja sitä käytetään tilanteissa, joissa puhujan mielestä jokin toiminta pitäisi nopeasti pysäyttää tai lopettaa. Viitattaessaan lasten ja nuorten ilmastoaktivistien joukkoon hän käyttää New Yorkissa ilmausta “Maailma on heräämässä”. Samoin New Yorkissa hän toteaa myös: “Kaikkien tulevien sukupolvien katseet kohdistuvat teihin”, viitaten siihen, että vastuu tulevaisuudesta on nykyisillä poliitikoilla. Näin hän elävöittää puhettaan ja vetoaa vakuuttavasti mm. omaantuntoon ja asian kiireellisyyteen. sekä siihen, ettei hän ole asiansa kanssa yksin.

Tosiasiapuhe on retoriikan tekniikka, jossa puheessa mainittavat asiat saadaan näyttämään puhujista ja tulkinnoista riippumattomilta tosiasioilta. Käytettävistä faktoista tulee ikään kuin toimijoita, joihin ihmisten on sopeuduttava. (Jokinen 1999: 140). Esimerkiksi poliittisessa argumentaatiossa ikävät asiat tai hankalat ratkaisut “piilotetaan” usein tosiasioiksi, jotka vain on hyväksyttävä. Tosiasioita voidaan myös vahvistaa ulkopuolelta haettavan tuen avulla, kuten nojaamalla tieteelliseen konsensukseen tai asiantuntijoiden lausuntoihin. Näin asia ei näyttäyty enää ainoastaan henkilökohtaisena mielipiteenä, jota vastapuolen olisi helpompaa kritisoida. (Jokinen 1999: 138–139.)

Thunberg rakentaa tosiasiapuhetta säännönmukaisesti ilmastotieteen sanaston ja lukujen kautta. Esimerkkinä käytän New Yorkin puhetta, jossa luvut tulevat esille erityisen tarkkoina ja yksityiskohtaisina. Hän puhuu paljon hiilidioksidipäästöihin ja lämpötilan kohoamiseen liittyvistä todennäköisyyksistä: “Suositettu ajatus päästöjen vähentämisestä puoleen seuraavan kymmenen vuoden aikana antaa meille vain 50 % mahdollisuuden pysyä alle 1,5 celsiusasteen --”. Tästä 50 % mahdollisuudesta hän toteaa parin virkkeen jälkeen: “Joten 50 % riski ei yksinkertaisesti ole hyväksyttävä meille - meille, joiden täytyy elää seurausten kanssa.” Näin hän ampuu alas vastapuolen suosiman argumentin: vaikka se on Thunbergin mukaan

suosittu, se on 'meille' ja tulevaisuuden kannalta vahingollinen. Hän käyttää tarkkoja lukemia ilman pehmentäviä sanoja 'noin' tai 'arviolta' korostaen sitä, että hän tietää mistä puhuu, rakentaen näin argumenteilleen uskottavuutta.

New Yorkissa Thunberg jatkaa tosiasiapuheen rakentamista ja uskottavuuden luomista vedoten laajasti tunnettuun ja arvostettuun ilmastoauktoriteettiin (esim. Hulme & Mahoney 2010), IPCC:hen: "Jotta mahdollisuus pysyä alle 1,5 asteen globaalin lämpötilan nousun oli 67 % - joka oli IPCC:n antamista todennäköisyyksistä paras - maailmalla oli vuoden 2018 tammikuun ensimmäisenä päivästä lähtien varaa päästää ilmaan 450 gigatonnia hiilidioksidia. Tänään tuo lukema on enää 350 gigatonnia." Lukemat ovat tarkkoja ja vaativat aikavälin ymmärtämistä. New Yorkin puheen Thunberg piti 23.9.2019. Tällöin vuoden 2018 ensimmäisestä päivästä oli kulunut noin kolmea kuukautta vaille kaksi vuotta. Alle kahdessa vuodessa IPCC:n mukaan käytettävissä olevista 450 gigatonnista oli siis kulutettu jo 100. Parin virkkeen päästä hän yhdistääkin nämä ilmoille heittämänsä faktat: "Nykyisillä päästötasoilla jäljellä oleva hiilidioksidibudjetti on kulutettu täysin loppuun alle kahdeksassa ja puolessa vuodessa."

Äkkiseltään kuultuna todennäköisyysprosenttien, satojen gigatonnien ja epämääräisten aikavälien pyörittely voi sekoittaa asioihin vähemmän perehtyneen kuulijan. Taustalla lienee kuitenkin Thunbergin esioletus kuulijakunnasta: asiantuntijayleisön oletetaan tunnustavan tietyt vallitsevat asiat faktoina, jolloin sitä ei ole tarpeen erityisesti argumenteissa varmistaa (Perelman 1996, 23). Tiivistämällä faktat lopulta selkeämmin hahmotettavaan aikatauluun ja tulevaisuuskuvaan, kahdeksaan ja puoleen vuoteen, hän rakentaa tilastollisesta selostuksestaan painavan argumentin kenen tahansa kuulemana. Kun hän vielä nimeää puheidensa taustalle kansainvälisesti arvostetun ja laajan tieteellisen tahon, rakentuu tosiasiapuheen kautta hyväksyttävä kuva kiireellisen toiminnan tärkeydestä.

Ilmastofaktojen ja lukemien lisäksi Thunberg rakentaa tosiasiapuhetta vastapuolen virheistä. Hän käyttää ääri-ilmaisuja, kuten *aina, koskaan, vain, ainut* puhuessaan yleistetyn laajasta joukosta *johtajia* tai *valtaapitäviä*, tai 'teistä', joiden toiminta on aineistossa oikeastaan vain vahingollista ja haitallista. Näitä syytöksiä hän perustelee sillä, että vaikka aikaa ja tietoa on ollut, riittäviin toimiin ei ole ryhdytty, ja että tuhoisa toiminta jatkuu yhä. Katowicen puheessa kärjistetty tilanne tiivistyy virkkeisiin: "Sivilisaatiomme uhrataan, jotta todella pienellä määrällä ihmisiä olisi mahdollisuus jatkaa valtaviin rahamäärien tienaamista. Biosfäärimme uhrataan, jotta rikkaat ihmiset kotimaani kaltaisissa maissa voivat elää yltäkyläisyydessä." Virheiden ja tuhoisuuden osoittaminen ehdottomina tosiasioina rakentaa kuvaa äärimmäisestä tilanteesta, johon ilmiselvä ratkaisu on se, että toiminnan on loputtava välittömästi. Välittömän toiminnan tarpeen ollessa Thunbergin keskeisimpiä viestejä on retorisesti hyödyllistä pysyä aiheelleen ehdottomana.

5 Puhuja ja puheiden osapuolet

“Ette ole tarpeeksi kypsiä puhumaan asioista niiden oikeilla nimillä. Jopa senkin taakan jätätte meille lapsille.” - G. Thunberg 12.12.2018

Toimijuuden tarkastelussa olennaista on hahmottaa toimijuuden erilaisia tasoja: kuka tai ketkä ovat toimijoita, millaisia ominaisuuksia tai mahdollisuuksia heillä on ja heihin liitetään, ja esimerkiksi sitä miten ja millaisessa suhteessa nämä osapuolet ovat toisiinsa verrattuna (Ojala H. ym. 2009). Argumentoinnille taas on ominaista, että asioita luokitellaan. On oikeanlaista ja väärää tietoa, hyviä ja pahoja asioita, ja näitä voidaan retorisesti hyödyntää esimerkiksi esiintymällä itse tietyn ryhmän edustajana tai luokittelemalla muut osapuolet tietyllä tavalla. Tietyn asian kannalta arvostetun kategorian kautta lausuttu puhe vakuuttaa tehokkaammin, kuin vähemmän arvostetusta kategoriasta lausuttuna. Oikeanlaista tietoa ja siten arvostettu kategoria on tyypillisesti vaikkapa valitun alan auktoriteetti; asiantuntija, tutkija tai muu ammattilainen, johon yleisesti voidaan luottaa. Kategoriat eivät ole pysyviä, vaan ne voivat muuttua tilanteen mukaan. (Alajoutsijärvi 2009, 165-166.)

Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen sitä, miten ja mihin Thunberg asemoi itsensä. Teen sen tarkastellen erilaisia sanavalintoja ja ilmauksia, joihin hän liittää itsensä, asettaen samalla itseään tiettyihin kategorioihin. Seuraavissa kolmessa alaluvussa tarkastelen ilmastotoimijuuden laajempia osapuolia, jotka aineistosta esille nousivat. Esille nousi alalukujen otsikoiden mukaisesti kolme ryhmää, jotka nimesin: me lapset, me yhteiskunta ja te päättäjät. Nämä analyysin perusteella nimeämäni osapuolet saavat puheissa erilaisia rooleja, tehtäviä, ominaisuuksia ja vaatimuksia, joita Thunberg rakentaa puheissa useilla retorisilla keinoilla.

5.1. Puhujan asemoituminen

Argumentaatiota tutkiessa voidaan tarkastella retorisia keinoja, jotka keskittyvät väitteen esittäjään (Jokinen 1999, 132). Argumentille on helpompaa saada kannatusta, jos sen esittäjä nauttii luottamusta tai on jotenkin muutoin uskottava

tai kannatettava henkilö (mts. 133). Kyse on myös puhujakategorioilla oikeuttamisesta. Tiettyihin ihmisten viiteryhmiin sijoitetaan oikeus tietynlaiseen tietoon. Jokinen toteaa: "Retorisesti mielenkiintoista onkin tarkastella sitä, mikä kategoria milloinkin herätetään henkiin ja miten sitä käytetään kussakin tilanteessa" (mts. 135). Toisaalta erityisyleisöä puhuteltaessa on mahdollista vedota johonkin muuhun, kuin perinteisesti arvostettuun kategoriaan (Alajoutsijärvi 2009, 166).

Katowicen puheen Thunberg aloitti kertomalla nimensä ja ikänsä (15 vuotta). Jo pelkästään iän esille tuominen on mielenkiintoinen retorinen valinta. Lienee hyvin harvinaista, että täysi-ikäinen aloittaisi poliittista puheenvuoroaan kertomalla ikäänsä. Nuorten kohdalla tilanne on kuitenkin toinen, sillä heidän asemansa vaikuttamisen kentällä eroaa aikuisista. Svetlana Erpyleva (2021) tiivistää tuoreessa alaikäisten poliittisuutta käsittelevässä artikkelissaan, että aiemmassa tutkimuksessa on nuoria tarkasteltu yleensä kolmesta näkökulmasta: 1) nuoret ovat vasta tulevaisuuden poliittisia toimijoita 2) nuoret ovat yhtäläillä poliittisia, kuin aikuisetkin, ja 3) nuoret ovat jollain erityisellä tavalla poliittisia. Artikkelissa Erpyleva tuo esille myös uuden näkökulman ilmiöön: alaikäisten poliittisuutta voi tarkastella myös nuoruuden ja aikuisuuden rajavyöhykkeen kautta - riippuen kontekstista alaikäinen voidaan nähdä sekä lapsena, että aikuisena toimijana (2021, 3). Mainitsemalla heti puheensa alussa nuoruutensa Thunberg osoittaa tiedostavansa toimijuutensa erityisyyden verrattuna paikalla olevan erityisyleisöön, joka videokuvan perusteella koostuu ainakin pääosin aikuisista.

Katowicen puheen toisessa virkkeessä Thunberg asemoi itsensä ikäryhmän lisäksi toiseen ryhmään: "Puhun Climate Justice Now -järjestön puolesta." Verkkosivuillaan Climate Justice Now määrittelee olevansa "Sosiaalisen, ekologisen ja sukupuolten välisen oikeuden puolesta taisteleva kansainvälinen järjestöjen ja liikkeiden verkosto." (climate-justice-now.org, luettu 17.11.2021) Verkosto on ollut toiminnassa jo vuodesta 2007. Kertoessaan edustavansa laajaa kansainvälistä verkostoa Thunberg osoittaa heti, ettei hän ole asiansa kanssa yksin ja rakentaa näin itselleen uskottavuutta. Samalla hän myöntää rehellisesti

lähtökohtansa, mikä voi myös olla eduksi uskottavuuden kannalta (Jokinen 1999, 134).

Katowicen puheessa hän jatkaa lähtötilanteensa purkamista: “Monet sanovat, että Ruotsi on vain pieni maa, eikä meidän tekemisillä ole väliä. Olen silti oppinut, että ihminen ei ikinä ole liian pieni vaikuttaakseen, ja jos muutamat lapset pääsevät otsikoihin ympäri maailman pinnaamalla koulusta, niin kuvitelkaa mitä voisimme saavuttaa yhdessä, jos vain haluaisimme.” Hän myöntää pienuutensa vaikuttajana, mutta argumentoi silti viiteryhmänsä vaikutusvallan puolesta vedoten siihen, kuinka paljon näkyvyyttä koululaisten järjestämät ilmastolakot saivat maailmalla (ks. esim. The Guardian 30.11.2018).

Thunberg määrittelee itsensä useasti nuoruuden kautta jatkaen sitten, kuinka paljon nuoret ovat jo saaneet aikaan rakentaen uskottavuutta ilmastotoimijana. Toisaalta hän tuo esille myös sen, ettei sen pitäisi olla hänen tehtävänsä: “Tämä on ihan väärin. Minun ei pitäisi olla täällä. Minun pitäisi olla koulussa valtameren toisella puolella.” Nuoruutensa esille tuomisella Thunberg vetoaa myös siihen, ettei tämän tason vaikuttamisen pitäisi olla hänen ikäisensä tehtävä. Yhtäältä Thunberg siis tuo tietyissä yhteyksissä esille nuorten ja koululaisten poliittisen voiman ilmastotoiminnassa, mutta toisaalta hän muistuttaa siitä, ettei vastuunkantamisen pitäisi jäädä nuorten harteille. Erpylevan (2021, 3-4) tavoin voisi siis ajatella, että myös Thunberg toimii lapsuuden ja aikuisuuden rajavyöhykkeellä, jossa hän tietyssä mielessä on saanut aikuismaailmassa toimivaa vaikutusvaltaa, mutta toisaalta hän ei sitä ikäänsä vedoten haluaisi, vaan olisi mieluummin vielä koulussa.

Davosin puheessa hän esittää huomion puheidensa vaikutuksesta muistutettuaan ensin palavasta talosta: “Minua on varoitettu siitä, että on todella vaarallista käskeä ihmisiä panikoimaan ilmastokriisin tähden. Mutta älkää huoliko. Kaikki on hyvin. Luottakaa minuun, olen tehnyt näin ennenkin ja vakuutan, ettei se johda mihinkään.” Verrattuna puheiden yleiseen linjaan ja tämänkin puheen jatkuon toteamus “kaikki on hyvin” voidaan tulkita sarkasmiksi,

jolla hän tekee pilkkaa koko ajatuksesta. Puhe jatkuu ilmastokriisiin liittyvillä huomioilla ja valtaapitävien syyllistämällä. ”Kaikki on hyvin” ei olekaan totta tai myönnytys yleisölle, vaan retorinen keino, jolla Thunberg korostaa toimintakulttuurin pysähtyneisyyttä. Ajoittain hän siis tuo esille lasten ja nuorten voiman, mutta toisaalta muistuttaa myös siitä, että konkreettista muutosta ei tapahdu.

län, vaikutusvallan ja viiteryhmien lisäksi Thunberg asemoi itseään ominaisuuksiensa ja menetetyt tulevaisuuden kautta. Katowicen puheessa hän sanoo: ”En välitä suosioista. Välitän ilmasto-oikeudesta ja elävästä planeetasta.” New Yorkin puheessa hän havainnollistaa ilmastokriisin ja poliittisen toiminnan vaikutusta häneen itseensä: ”Olette varastaneet unelmani ja lapsuuteni tyhjillä sanoillanne.” Toisaalta seuraavassa virkkeessä hän muistuttaa onnekkudestaan verrattuna toisaalla kuoleviin ja kärsiviin ihmisiin sekä tuhoutuviin ekosysteemeihin: ”Ja silti olen yksi onnekaista. Ihmiset kärsivät. Ihmisiä kuolee. Kokonaisia ekosysteemejä kaatuu. Olemme massasukupuuton kynnyksellä --.”

Puheissaan Thunberg siis asemoi itseään retorisiin kategorioihin iän (lapsi tai nuori), viiteryhmän (koululainen tai nuoret) ja ajamiensa asioiden (esim. ilmasto-oikeudenmukaisuus, ilmastotoiminnan kiireellisyys) tuoman oikeutuksen kautta. Yhtäältä hän tuo esille sitä, millaista vaikutusvaltaa hänellä ja muilla nuorilla on, mutta toisaalta hän välillä kumoaa sen merkityksen tai osoittaa, ettei vastuun pitäisi kuulua hänelle.

5.2. Me lapset

Me-retoriikka nojaa jonkinlaiseen enemmistöperiaatteeseen. Tällöin väitteelle haetaan tukea mahdollisimman suurelta joukolta, tai argumentti esitetään jonkin suuremman joukon tai erillisen instituution nimissä Me-pronominia voidaan käyttää inklusiivisesti tai eksklusiivisesti. Inklusiivisesti sitä käytetään, kun ollaan itse mukana määritellyn ‘meidän’ sisällä. (Alajoutsijärvi 2009, 171).

Thunberg hyödyntää me-retoriikkaa puheissaan kahdella tavalla: ensinnäkin asettaen itsensä 'meidän lasten' kategoriaan, mutta toiseksi myös puhuen 'meistä' koko yhteiskuntana puheiden vastapuoli eli poliitikot mukaan lukien.

Kummassakin näistä hän on pääsääntöisesti mukana inkluusiivisesti. Tässä alaluvussa tarkastelen näistä tunnistamistani me-kategorioista ensimmäistä, 'meitä lapsia'.

'Meidän lasten' kategoria on aineistossa käytössä useimmiten suhteessa "teihin" tai "heihin", valtaapitäviin. Monessa kohtaa aineistoa lapset määritellään kärsiväksi tai vastuun kantavaksi joukoksi, jolla ei ole valtaa. Milanon puheessa Thunberg kuvailee: "He kutsuvat sopivasti valikoituja nuoria tällaisiin tapahtumiin esittääkseen kuuntelevansa meitä. Mutta eivät he kuuntele. He eivät selvästikään kuuntele meitä." Samoin lapset joutuvat Thunbergin mukaan myös pettymään päättäjien turhien lupauksen edessä, kuten Davosin puheessa:

"Sanotte, ettei lasten tarvitse huolehtia. Sanotte, että 'Jättäkää tämä vain meille. Me hoidamme tämän, lupamme ettemme petä teitä'... Ja sitten - ei mitään. Hiljaisuus." Myöhemmin Milanossa hän sanoi samansuuntaisesti: "Toivomme ja unelmamme hukkuvat heidän tyhjiin sanoihin ja lupauksiin." Dialogi tai yhteistoiminta ei toteudu, vaan lapset alistuvat retoriikassa kärsiväksi osapuoleksi, jota ei kuulla.

Sen lisäksi, ettei lapsia ja nuoria kuulla, joutuvat he myös vastuunkantajiksi, kuten New Yorkin puheessa: "Minun pitäisi olla koulussa valtameren toisella puolella. Silti te kaikki käännytte toivon perässä meidän nuorten puoleen." Koululaiset ovat joukko, johon Thunberg asemoi itsensä, ja jolle aikuiset asettavat ylhäältä vastuuta. Näin tapahtuu myös Katowicen puheessa, kun Thunberg moittii valtaapitäviä: "Ette ole tarpeeksi kypsiä puhumaan asioista niiden oikeilla nimillä. Jopa senkin taakan jätätte meille lapsille." Samoin taas New Yorkin puheessa: "Ne [päästöjen vähentämiseen liittyvät luvut] nojaavat myös siihen, että meidän sukupolvi imee vielä kehittämättömillä teknologian ratkaisuilla ilmasta satoja miljardeja tonneja teidän hiilidioksidia."

Edellä kuvatuissa ilmaisuissa rakentuu vastakkainasettelu lasten ja valtaapitävien välille. 'Me lapset' ovat ne, jotka joutuvat kantamaan ylhäältä kaadetun vastuun ilmastokriisistä, ja joita ei kuulla. Thunberg hyödyntää hyökkäävää retoriikkaa syylistäen ja moittien vastapuolta, sekä paljastaen heidän virheensä. Näin tehden hän pyrkii heikentämään vastapuolta ja vahvistamaan omien ehdotustensa oikeutta (kts. esim. Jokinen 1999, 155).

Vastakkainasettelun lomassa Thunberg vetoaa yleispäteviin arvoihin (Perelman 1996, 34) kuten oikeudenmukaisuuteen. Valtaapitävät voisivat vielä kääntää kelkkansa ja ryhtyä yhteistyöhön nuorten kanssa, ja tämän Thunberg toteaa usein suostuttelevalla myönnytyksellä: "Jos teemme tämän yhdessä, voimme onnistua" (Milano). "Mutta totta kai voimme vielä kääntää tämän ympäri" (New York). "-- kuvitelkaa mitä voisimme tehdä yhdessä, jos vain haluaisimme" (Katowice).

'Me lapset' rakentuvat Thunbergin puheissa myös tulevaisuuspuheen kautta. Katowicen puheessa Thunberg sanoo tunteisiin vetoavasti: "Sanotte rakastavanne lapsia enemmän kuin mitään muuta, mutta silti varastatte heidän tulevaisuutensa heidän silmiensä edessä." Samoin New Yorkissa: "50 %:n riskikerroin ei yksinkertaisesti ole hyväksyttävää meille - meille, joiden täytyy elää seurausten kanssa." Lapset ovat näin se ilmastotoiminnan osapuoli, joka joutuu nyt ja tulevaisuudessa kärsimään valtaapitävien vääristä valinnoista.

Valtaapitävien toimista kärsivät lapset ja nuoret toimivat kuitenkin Thunbergin retoriikassa myös aktiivisella tasolla, kuten New Yorkin puheessa: "Mutta nuoret ihmiset alkavat ymmärtää petoksenne. Kaikkien tulevien sukupolvien katseet kohdistuvat teihin. Ja jos valitsette pettää meidät, kerron teille, emme anna teille ikinä anteeksi." Myös seuraavissa virkkeissä aktiivisuus jatkuu: "Emme anna teidän päästä pälkähästä. Juuri tässä ja nyt on se hetki, johon vedämme viivan. Maailma on heräämässä." Thunberg hyödyntää hyökkäävää retoriikkaa rakentaen kuvaa lasten ja nuorten, kokonaisten tulevien sukupolvien joukosta, joka rakentaa henkistä vastarintaa. Nuoret ovat heräävä joukko, jonka edessä

aikuisten pitäisi toimia nyt. Thunberg vetoaa omalla ja tulevien sukupolvien äänellä siihen, etteivät aikuiset saa tekojaan ikinä anteeksi, käyttäen siten tunteisiin vetoamista, mutta jälleen myös hyökkäävää retoriikkaa, kuten uhkausta.

5.3. Me yhteiskunta

Edellisessä alaluvussa kuvatusti Thunberg käyttää puheissaan paljon me-retoriikkaa. Me lapset -kategorian lisäksi puheista voidaan tulkita myös toinen 'me', koko yhteiskunta. Siihen Thunberg vetoaa useimmin esittäessään ehdotuksia sopivista ilmastotoimista, rakentaessaan yhteistyön edellytyksiä, tai esittäessään vaatimuksia poliitikoille.

Käyttäessään sanaa "me" yleisesti koko laajuudessaan hän mahdollistaa vakavasti otettavien neuvojen ja ehdotusten annon. Puheissa on usein syyllistävä sävy valtaapitäviä kohti, mutta puhuessaan "meistä" niin, että siihen kuuluvat hän itse, valtaapitävät ja kaikki muutkin, hän ei aseta vastuuta tarkkarajaisesti millekään tietylle toiselle hänestä itsestään poikkeavalle ryhmälle, vaan vastuu kannetaan yhdessä. Toisaalta me yhdessä -retoriikka toimii myös juurikin vastakkainasettelun (kts. esim. Jokinen 1999,) kautta Thunbergin argumentoinnissa niin, että 'me' teemme oikeita tekoja korjataksemme 'teidän', eli valtaapitävien virheitä.

Katowicen puheessa hän esittää huomion: "-- jos muutamat lapset pääsevät otsikoihin ympäri maailman pinnaamalla koulusta, niin kuvitelkaa mitä voisimme saavuttaa yhdessä, jos vain haluaisimme." Tähän ilmaisuun sisältyy kumpikin mainitsemani me-kategoria. Thunberg on itse osa niitä lapsia, jotka ovat päässeet otsikoihin. Sen lisäksi hän on osa esittämänsä tulevaisuuskuvitelmaa konditionaalilauseen osassa "voisimme saavuttaa yhdessä". Tähän jälkimmäiseen me-kategoriaan kuuluvat otsikoissa olleiden lasten lisäksi myös poliitikkojen erillisyleisö, jolle Thunberg puheensa suoraan kohdistaa. Näillä sanavalinnoilla hän rakentaa siltaa oman vastakkainasettelunsa välille. Hän

vetoaa siihen, mitä voitaisiin saavuttaa nimenomaan yhdessä, ei erikseen joko lasten aktivismilla tai poliitikkojen valinnoilla.

Katowicen puheessa hän jatkaa: “Tehdäksemme niin, meidän täytyy puhua selkeästi.” Näin hän antaa toimintaehdotuksen yhteiselle me-kategorialle: “meille”, johon kuuluvat kaikki ilman tarkempaa erittelyä. Toisaalta heti tämän virkkeen jälkeen vastakkainasettelu taas jatkuu: “Te puhutte vain ikuisesta vihreästä talouskasvusta, koska pelkääte liikaa epäsuosiota.” Näin yhteinen me-kategoria on siis Thunbergin retoriikassa ikään kuin tavoiteltava tila, joka voidaan saavuttaa, jos valtaapitävät seuraisivat Thunbergin ehdotuksia. Puhumalla vuorotellen ‘meistä’ yhdessä ja sitten taas ‘teistä’ tarkoittaen valtaapitäviä hän konkretisoi puheiden eri osapuolten merkitystä, mutta pitää samalla koko ajan ehdotuksillaan ja neuvoillaan auki mahdollisuuden yhteistoimintaan juuri ‘meinä’.

Thunbergin puheissa me yhdessä -kategoria nousee esille useissa muissakin toimintaehdotuksissa ja ilmastotoiminnan tilan määrittelyssä. Katowicen puheessa hän neuvoo: “Emme voi ratkaista kriisiä kohtaamatta sitä kriisinä.” “Meidän täytyy säilyttää fossiiliset polttoaineet maaperässä ja keskittyä oikeudenmukaisuuteen.” “Ehkä meidän täytyisi muuttaa koko systeemiä itseään.” New Yorkin puheessa hän määrittelee tilannetta: “Olemme massasukupuuton kynnyksellä --”. Samoin Davosin puheessa hän määrittelee nykyhetkeä: “Emme tarvitse ‘matalahiilistä taloutta’. Meidän ei tarvitse ‘pienentää päästöjämme’. Päästöjemme täytyy loppua jos haluamme säilyttää mahdollisuuden pysyä alle 1,5 asteen tavoitteessa.” Tämäntyyppinen puhetapa läpileikkaa koko aineistoa. Huomiot tuovat esille Thunbergin tavan käyttää me-kategoriaa siten, että ‘meissä’ voidaan nähdä olevan mukana mainitut eri osapuolet ja kaikki muutkin puheiden kuulijat. Kun Thunberg sanoo: “Meidän täytyy säilyttää fossiiliset polttoaineet maaperässä --”, hän tuskin tarkoittaa ‘meillä’ esimerkiksi vain lapsia tai nuoria, vaan poliittinen vastuu on jo vallassa olevilla, aiemmilla sukupolvilla. Hän laskee ehdotukseen mukaan kaikki meidät: kyse on Thunbergin retoriikassa yhteisestä tulevaisuudesta.

5.4. Te päättäjät

Thunbergin puheissa rakentuu selkeä vastakkainasettelu ‘meidän’ ja ‘teidän’ välillä. ‘Te’ ja välillä ‘he’ tulevat konkreettisesti esiin juuri noina pronomineina (you, they), mutta myös erilaisten valta-asetelmaa kuvaavien ilmaisujen kautta. Tällaisia ilmauksia ovat puheissa esimerkiksi: “niin kutsutut johtajamme” (our so-called leaders), “johtajat” (leaders), “valtaapitävät” (people in power), “te, maailman vahvimmat ja vaikutusvaltaisimmat bisnes- ja poliittiset johtajat” (you, the world’s most powerful and influential business and political leaders), “maailman johtajat” (world leaders) ja “rikkaat” (rich people). Ilmaukset osoittavat suoraan vastapuolen valtaposition. Ne eivät kuitenkaan ole kovin tarkkoja ilmauksia. Thunberg ei osoita puhuvansa selkeästi esimerkiksi jonkin järjestön, hallinnon tai yrityksen johtajille, vaan ‘johtajille’ ja ‘valtaapitäville’ yleisesti. Retorisena keinona voi olla käytännöllistä jättää syytösten kohde nimeämättä tarkemmin. Kun ketään henkilöä tai mitään instituutiota ei mainita nimeltä, kellekään ei ole suoraa oikeutta loukkaantua syytöksistä.

Vaikkei Thunberg mainitse valtaapitäviä nimeltä, on retoriikka heitä kohti kuitenkin hyökkäävää. Esimerkiksi Jokinen (2016, 343) toteaa hyökkäävästä retoriikasta: “-- argumentaation perustaminen ainoastaan hyökkäävälle retoriikalle ei voi olla pidemmän päälle kantavaa.” Määritellessään vastapuolta Thunberg ei Jokisen evästyksistä juuri välitä, vaan hän käyttää läpi koko aineiston mm. syyllistäviä, moittivia, virheitä esiin tuovia ja uhkaavia ilmauksia. Samalla hän määrittelee vastapuolelle erilaisia ominaisuuksia, jotka ovat lähes poikkeuksetta negatiivisiksi tulkittavia.

Katowicen puheessa Thunberg sanoo vallanpitäjiä epäsuosiota pelkääviksi ja epäkypsiiksi: “Puhutte vain ikuisesta vihreästä talouskasvusta, koska pelkäätte epäsuosiota.” -- “Ette vieläkään ole riittävän kypsiä puhumaan asioista niiden oikeilla nimillä.” Thunberg määrittelee vastapuolen myös välinpitämättömäksi, jopa petokselliseksi, kuten Davosissa: “Se, että olemme jäämässä alle Pariisin ilmastositoumusten, ei näytä hetkauttavan valtaapitäviä vähimmissäkään määrin.” Katowicessa hän sanoo suoraan: “Te petätte meidät.”

Vastapuolen epärehellisyys hän osoittaa myös New Yorkissa syyttävällä kysymyksellä: “Kuinka kehtaatte esittää, että tämä olisi ratkaistavissa ‘business as usual’ -ajattelulla ja joillakin teknisillä ratkaisuilla?” Sanomalla, että vastapuoli nimenomaan ‘kehtaa’ tehdä jotakin, Thunberg tuo esille, että vastapuolen toiminta olisi tiedostettava.

Davosissa Thunberg syyttää valtaapitäviä myös luovuttamisesta: “Te olette ne, jotka luovuttavat.” Tätä syytöstä hän pyrkii vielä vahvistamaan vetoamalla siihen, että jopa suoraan fossiilisten polttoaineiden alkutuotannon parissa työskentelevät ihmiset ymmärtävät tilanteen paremmin, kuin ‘te’: “Viime viikolla tapasin puolalaisia kaivostyöläisiä [coal miners], jotka olivat menettäneet työpaikkansa, kun kaivos oli suljettu. Edes he eivät olleet luovuttaneet. Päinvastoin, he näyttivät ymmärtävän muutostarpeen paremmin kuin te.” Luovuttamisella ja muutostarpeella viitataan tässä yhteydessä siihen, miten Thunberg taustoitti tilannetta aiemmin puheen aikana. Hän puhui siitä, kuinka Pariisin ilmastopimuksen tavoitteet jäivät auttamatta saavuttamatta, jos muutosta ei tapahdu nyt.

Puheissaan Thunberg tarttuu myös valtaapitävien kykyyn ja asemaan johtajina. Milanon puheessa hän puhuttelee “niin sanottuja johtajia”, ja tuo esille heidän puheidensa merkityksettömyyden: “Totta kai tarvitsemme rakentavaa dialogia, mutta heillä on nyt ollut 30 vuotta blaa blaa blaata, ja mihin se on meidät vienyt?” Ilmaisulla “blaa blaa blaa” Thunberg korostaa sanojen tyhjyyttä ja dialogin merkityksettömyyttä. Hän oikeuttaa tämän jälkeen huomionsa faktana esittämälläan tiedolla siitä, että yli puolet hiilidioksidipäästöistä on syntynyt juuri sen kolmenkymmenen vuoden “blaa blaa blaan” aikana 90-luvun vaihteen jälkeen.

Vaikka te päättäjät -kategoria tulee puheissa pääosin esille negatiivisessa valossa erilaisten syytösten, moitteiden, ynnä muun hyökkäävän retoriikan kautta, on ‘te’ kuitenkin puheissa se kohde, jonka kanssa Thunberg myös neuvottelee ja jonka kanssa hän yrittää tulla toimeen. Hyökkäävää retoriikkaa ja

ajoittaisia myönnytyksiä käyttäen hän vetoaa vallanpitäjien omaantuntoon ja siihen, etteivät he lopulta kuitenkaan ole pahoja. Konkreettisin esimerkki tästä on New Yorkin puheessa, jossa hän sanoo: “Koska jos te todella ymmärtäisitte tilanteen ja silti epäonnistuisitte toimimisessa, olisitte pahoja. Siihen en kuitenkaan suostu uskomaan.” Kaikenlaisten virheiden kuvailun jälkeen Thunberg jättää useimmiten portin ainakin raolleen yhteistyön mahdollisuutta ajatellen.

6 Puhetta ilmastotoimista ja toivosta

“Johtajiemme tahallinen toiminnan puute on petos kaikkia nykyisiä ja tulevia sukupolvia kohtaan.”

- G. Thunberg, 28.9.2021

Tässä luvussa tarkastelen Thunbergin retoriikkaa liittyen ilmastotoimiin ja toivoon. Erilainen ilmastokriisiin liittyvä toiminta on yksi hänen puheidensa päänäkökulma, ja se rakentuu aineiston kielessä monin eri tavoin. Ensinnäkin Thunberg tuo toistuvasti esille, mitä kaikkea on tehty väärin tai jätetty tekemättä. Hän paljastaa vastapuolen virheet, luetteloii niitä, ivaten epärehellisyyttä ja tyhjiä puheita. Vastapuolen toiminta rakentuu aineistossa ensisijaisesti usein tyhjinä tai katteettomina puheina, jotka osaltaan lietsovat ongelmaa, ilmastokriisiä. Toiseksi toiminta rakentuu aineistossa erilaisina ehdotuksina ja neuvoina siitä, mitä pitäisi tehdä. Thunberg käyttää suostuttelevaa retoriikkaa vedoten järkeen ja ilmastoauktoriteetteihin: tieteilijöihin ja tieteeseen. Aina retoriikka ei kuitenkaan ole vain ehdottavaa tai suostuttelevaa, vaan Thunberg käyttää myös suoria vaatimuksia ja uhkauksia.

Tärkeä näkökulma ilmastotoimijuuden kannalta on myös toivo. Toivo saa ilmaston viitekehyksessä ihmisissä erilaisia muotoja, ja vaikuttaa toimintakykyyn ja hyvinvointiin monin tavoin (esim. Ojala 2012, Pihkala 2020). Thunbergin puheissakin toivo saa monenlaisia rooleja: se puuttuu ja se on viety, mutta se on myös jotain, jonka Thunberg haluaa määritellä itse.

6.1. Tyhjien puheiden toiminta

Kuten sanottua, jo pelkät sanat voidaan nähdä toimintana (Jokinen ym. 2016; 26). Entäpä, jos sanat ovat “tyhjiä” tai niitä ei käytetä rehellisesti? Tähän Thunbergin puheet tarjoavat mielenkiintoisen näkökulman. Olennainen osa Thunbergin ilmastoretoriikkaa on juurikin vastapuolen tyhjien puheiden ja katteettomien lupausten paljastaminen. Hän ei tuo suoraan esille, kuka yksittäinen henkilö tyhjiä puheita viljelee ja missä, vaan puhuu jälleen yleisesti

vallanpitäjistä, johtajista ja 'teistä'. Näin tyhjäät puheet näyttäytyvät aineistossa laajana toiminnan muotona, joka on jatkunut jo kauan aiheuttaen ilmastolle ja tuleville sukupolville vahinkoa.

Aineiston tuorein puhe Milanossa alkaa retorisesti kiinnostavasti. Puheen alussa Thunberg puhuu ilmastonmuutoksesta myönteisesti ja kertoo sen olevan mahdollisuus terveellisempään ja puhtaampaan planeettaan. Hän sanoo sen hyödyttävän kaikkia. Puhe jatkuu Thunbergin käyttäen tyypillisesti startup-maailmaan liitettäviä ilmaisuja kuten *win-win*, *innovaatio* ja *tahdonvoima*. Hän rakentelee innostavaa ja positiivista kuvaa tilanteesta, joka tuottaa hienoja *vihreitä työpaikkoja* ja talouskasvua. Sitten hän pysäyttääkin: "Ei ole planeettaa b. Ei ole planeettaa blaa. Blaa blaa blaa, blaa blaa blaa." Sen jälkeen hän tekee koko talouspuheen ja "poliittisen korrektiuden" naurunalaiseksi toistelemalla erilaisia edellä kuvattuja bisneshenkisiä ilmaisuja ja hokemalla niiden perässä ilmaisujen tyhjyyttä osoittaen: "Blaa blaa blaa." Puheensa alkuosan ironiaa hän vielä konkretisoi kertomalla sitten: "Vain tätä kuulemme niin kutsutuilta johtajiltamme. Sanoja. Sanoja, jotka kuulostavat mahtavilta, mutta jotka eivät tähän mennessä ole johtaneet toimintaan."

Thunberg kritisoi tyhjää talouspuhetta ratkaisuna ilmastokriisiin muissakin kohdissa aineistoa. Katowicessä hän syyttää: "Te puhutte vain ikuisesta vihreästä talouskasvusta, koska pelkäätte liikaa epäsuosiota." Hän käyttää määritesanaa 'vain' ja aikaan liittyvää ääri-ilmaisua 'ikuinen' suorassa toimintaa kuvailevassa virkkeessä saaden tilanteen kuulostamaan ehdottomalta: ikuisesta vihreästä talouskasvusta puhuminen on ainut asia, mitä vallanpitäjät tekevät. Seuraavassa virkkeessä hän täsmentää sen kannattamattomuutta: "Te puhutte vain eteenpäin kulkemisesta samojen huonojen ideoiden kanssa, jotka meidät tähän sotkuun ajoi." Thunbergille "vihreästä talouskasvusta" puhuminen on yksi huono idea muiden joukossa. Se johtaa vain huonompaan tilanteeseen, samaan "sotkuun". Davosissa hän vakuuttaa: "Ollaanpa selkeitä. Me emme tarvitse 'matalahiillistä taloutta'." Monessa yhteydessä hän siis korostaa sitä, etteivät taloudelliset ratkaisut riitä ratkaisemaan ilmastokriisiä, ainakaan, jos ne ovat vain

sanoja. Samalla hän jättää toisaalta myös kertomatta, ovatko 'te' jotenkin tarkentaneet, mitä tämä mainittu vihreä tai matalahiilinen talous on. Tämä voidaan nähdä retorisenä strategiana, jossa vastapuolen ratkaisut esitetään yksinkertaistettuina heikoin argumentein, kun taas omia ratkaisuja ja näkökulmia perustellaan vankasti (Jokinen 2016, 342).

Vallanpitäjien tyhjät puheet ovat ongelma, jossa on Thunbergin mukaan mukana myös media: "Kaikki tämä [hiilidioksidipäästöjen nopea kasvu] sillä aikaa, kun media raportoi vain johtajien puheita eikä sitä, mitä johtajat oikeasti tekevät. Eikä media laita johtajia vastuuseen toiminnastaan - tai oikeastaan, toimimattomuudestaan" (Milanon puhe). Tyhjät puheet ovat Thunbergille ongelma jo itsessään, mutta niiden vahingollisuus vielä kasvaa, kun niistä tiedottaminen ei ole kriittistä. Thunberg pohjusti tätä lausuntoa kertomalla kolmenkymmenen vuoden aikana kasvaneista hiilidioksidipäästöistä. Hän tekee siis varsin kärjistetyn argumentin, joka asettaa huonoon valoon sekä päättäjät, että median toiminnan pitkältä aikaväliltä. Sen jälkeen hän kuitenkin tekee nopean myönnytyksen omasta näkökulmastaan: "Ja älkää ymmärtäkö tätä väärin, me voimme silti onnistua." Näin Thunberg hyödyntää jälleen retorista hyökkäystaktiikkaansa: ensin heitetään avoimesti syytökset ilmaan, ja sen jälkeen avataan nopeasti mahdollisuus yhteistyössä saavutettavalle muutokselle. Näin hän ottaa toiminnan kuvailussa ohjat omiin käsiinsä. Hän on se, joka paljastaa muiden virheet ja kertoo sitten, miten jatketaan.

6.2. Maailmaa vahingoittava toiminta

Thunberg nostaa puheissaan jatkuvasti esille 'vallanpitäjien' epärehellisyiden ja väärät toimet ilmastonmuutokseen liittyen. Luvussa 5.4. käsitelin jo sitä, millä tavoin vääritys ja epärehellisyys tulee esille osapuolten rooleissa, ja edellisessä alaluvussa 6.1. pohdin tyhjien puheiden retoriikkaa toiminnan muotona. Tässä alaluvussa perehdyn tarkemmin siihen, mitä muut väärät ja aineistossa kritisoidut toimet erityisesti ilmastoon liittyen puheissa ovat, ja mitä seurauksia niistä on tai on ollut.

Aineiston tuoreimmassa puheessa Milanossa Thunberg toteaa hyvin selvin sanankääntein luettelon avulla, millaista ilmastotoimintaa hän ei 'meidän' nimissä halua. Hän tekee sen listaamalla erilaisia vahingollisia asioita ja toteamalla sitten suoraviivaisesti: "Jos he [poliittiset päättäjät] pitävät tätä ilmastotoimintana, sitten me emme sitä halua." Listalla ovat: uusien hiilikaivosten avaaminen, uudet öljykentät ja -putket lupineen, muka määrätietoisen ilmastotoimijana esiintyminen, itsensä onnitelu, minimimitavoitteiden saavuttamattomuus, ja heikoimpien maiden tuetta jättäminen. Listalla olevia asioita tuskin kukaan nykypäivänä esittääkään varsinaisina *ilmastotoimina*, vaan niiden olemassaoloa perustellaan muin syin. Thunberg rinnastaakin nämä korostetun vastakohtaiset, toki todellisuuden kautta mahdollisesti perusteltavissa olevat, vahingolliset "ilmastotoimet" 'johtajien petokseen'.

Katowicessä Thunberg lähestyy vahingollista ilmastotoimintaa talouskeskeisyyden kautta todeten, että "Puhutte vain ikuisesta vihreästä talouskasvusta --". Hän liittää sen "samojen huonojen ideoiden joukkoon", joiden myötä kriisitilanteeseen alun perin päädyttiinkin. Thunberg tuo konkretisoinnin kautta esille sen, kuinka 'vihreä talouskasvu' on epätasa-arvoinen ja tuhoava ratkaisu, josta hyötyvät vain rikkaat: "Sivilisaatiomme uhrataan, jotta todella pienellä määrällä ihmisiä olisi mahdollisuus jatkaa valtaviin rahamäärien tienaamista. Biosfäärimme uhrataan, jotta rikkaat ihmiset kotimaani kaltaisissa maissa voivat elää yltäkyläisyydessä." Omaan kotimaahansa viittaamalla Thunberg osoittaa tiedostavansa tiettyssä mielessä hyväosaisen lähtökohtansa puhua, mutta argumentoinnillaan hän taas osoittaa, ettei hän halua olla mukana ylläpitämässä epätasa-arvoista järjestelmää, vaan siitä ovat vastuussa muut. New Yorkissakin hän viittaa samaan talouskasvupuheeseen ja sen tuhoisaan taustaan: "Ihmiset kärsivät. Ihmisiä kuolee. Kokonaisia ekosysteemejä kaatuu. Olemme massasukupuuton kynnyksellä, ja ainut asia mistä osaatte puhua on raha ja sadut ikuisesta vihreästä talouskasvusta." Käyttäen ääri-ilmaisuja 'vain' ja 'ainut' Thunberg tuottaa kuvaa säännönmukaisesta tuhoisasta toiminnasta, jolle valtaapitävät eivät tarjoa vaihtoehtoja.

Rakentaessaan kuvaa vastapuolen toiminnan riittämättömyydestä Thunberg argumentoi yksityiskohtien ja lukujen avulla. Esimerkiksi New Yorkissa hän sanoo: "Suositun ajatus päästöjen vähentämisestä puoleen seuraavan kymmenen vuoden aikana antaa meille vain 50 % mahdollisuuden pysyä alle 1,5 celsiusasteen --". Tästä 50 % mahdollisuudesta hän toteaa parin virkkeen jälkeen: "Joten 50 % riski ei yksinkertaisesti ole hyväksyttävä meille - meille, joiden täytyy elää seurausten kanssa." Davosissa hän taas muistuttaa itse talousluvuista: "Vain noin 2 % valtioiden elpymisrahastoista on ohjattu puhtaaseen energiaan." Kvantifioinnin ja lukujen kautta Thunberg tuo sanomisilleen talousväen edessä uskottavuutta ja tarkkuutta. Hän käyttää tarkkoja lukemia ilman pehmentäviä sanoja 'noin' tai 'arviolta' korostaen sitä, että hän tietää mistä puhuu, rakentaen näin argumenteilleen uskottavuutta.

Tyypillisissä ilmastokokouksissa pohditaan erilaisia poliittisia ratkaisuja tilanteen parantamiseksi. Talousorientoituneessa keskustelussa ratkaisunavaimet nähdään usein tulevaisuuden teknologiassa, jolla tilanne voidaan pelastaa nopeasti ja tehokkaasti. Thunberg osoittaa puheissaan epäluottamusta kumpaakin menettelyä kohtaan. Ilmastoaktivistina hän haastaa nykyistä poliittista järjestelmää puheissaan usein. Puoluepolitiikasta hän toteaa Davosissa suoraviivaisesti: "Taas kerran - tässä ei ole kyse oikeistosta tai vasemmistosta. Vähät välitämme teidän puoluepolitiikasta. Kestävyyden näkökulmasta oikeisto ja vasemmisto, kuten myös keskusta, on epäonnistunut." Hän sanoo myös, ettei yksikään olemassa oleva poliittinen tai taloudellinen rakenne ole onnistunut tukemaan kestävästä kehitystä. Toisaalta hän kuitenkin huomioi tietyt poliittiset yritykset parantaa tilannetta, kuten Pariisin ilmastopöytäkirjan, johon hän vetoaa usein. Se on kansainvälisesti ja oikeudellisesti velvoittava sopimus, johon suuri osa maailman maista on ainakin näennäisesti sitoutunut, ja toimii näin Thunbergille argumentoinnin kannalta vakaana pohjana perustella erilaisia asioita. Esimerkiksi Usan vetäytymistä Pariisin sopimuksesta Thunberg kommentoi Davosissa sanomalla: "-- [se] näyttää raivostuttavan ja huolestuttavan kaikkia, ja niin sen pitäisikin." Vaikkei Thunberg osoita luottoa politiikkaan yleisesti, Pariisin ilmastopöytäkirjan kohdalla hän tekee myönnytyksen.

Politiikka on aiemmin epäonnistunut, mutta jos poliitikot toimisivat nyt yhdessä tiukkojen sopimusten mukaisesti, olisi Thunbergin mukaan vielä olemassa mahdollisuus.

Maailmaa vahingoittavien toimintatapojen luettelointi, kategorisointi, kuvailu ja arvostelu on puheiden yksi kantavia teemoja. Thunberg tuo niitä esille välillä kuvatun suoraviivaisesti listoina, välillä taas hienovaraisemmin. Hän vakuuttaa yleisöä tuomalla itse esille tarkkoja päästöihin ja ilmastotavoitteisiin liittyviä yksityiskohtia, joita hän vertailee vastapuolen ympäripyörään tai tyhjään talouspuheeseen, toimimattomuuteen ja suoran tuhoisiin tekoihin. Näin hän rakentaa retorisesti myös kuvaa kahdesta tarinallisesta puolesta: hyvästä ja pahasta. Thunberg ei itse korosta omaa tai ehdotustensa hyvyttä, vaan hyvyys rakentuu ikään kuin passiivisesti sen kautta, kuinka paha vaihtoehto vastapuoli on. Kun vastapuolella on tarjottavana pelkästään huonoja tai vielä huonompia asioita, täytyy jo niistä irti pääseminen olla hyväksi ja tavoiteltava asia. Koko tämä vastapuolen epärehellisyys ja vahingollisuus kytkeytyykin Milanon puheessa kriisin pääsyyksi: "Kriisi joka perustuu ideaan siitä, että jotkut ihmiset ovat toisia arvokkaampia, ja ovat siksi oikeutettuja käyttämään hyväksi ja varastamaan toisten maita ja resursseja." Näkökulmaa täydentää myös toteamus: "Niin kauan kuin jätämme huomioimatta oikeudenmukaisuuden ja päästöhistorian, ja niin kauan kun emme huomioi tuontituotteiden kulutusta, biomassan polttamista jne jne, ja niin kauan kauan kuin fiksu taloudenhoito on tehokkaimpia tapoja madaltaa päästöjä, emme pääse mihinkään." Jos mainittujen 'petoksellisten johtajien' nykyinen toiminta ei lopu, kriisistä ei päästä mihinkään.

6.3. Toivo ja toivottomuus

Ilmastokasvatuksen tutkimuksessa ja ilmastokasvatusta toteuttavissa pedagogisissa malleissa on viime vuosina korostettu paljon ilmastomuutokseen liittyviä tunteita. Näistä nuorten kohdalla on esille tuotu erityisesti toivon tunne ja toivon luominen. Ilmastokasvatuksessa toivo on nähty ratkaisevana tekijänä sekä ilmastotoimien toteuttamisen, että ihmisten hyvinvoinnin kannalta: ilman sitä

ihminen ei jaksakaan toimia tai näe syytä toimimiselle. (Pihkala ym. 2020, 158)
Toisaalta toiveikkuus taas voi olla toiminnan suhteen tärkeä motivaation lähde.

Maria Ojalan (mm. 2007, 2012) mukaan kaikki ilmastotoivo ei kuitenkaan ole samanlaista. Toivo voi perustua asioiden kieltämiseen tai olla rakentavaa. Kieltoon perustuvassa ajattelussa ilmastonmuutokseen liittyvät negatiiviset asiat sivuutetaan ja ajatellaan yksinkertaistetusti niin, ettei asiat ole niin huonosti kuin ovat, tai että ne ratkeavat omalla painollaan. Tämä mahdollistaa toiveikkuuden tai neutraalin suhtautumisen, muttei lisää toiminta-alttiutta. Rakentavia toivon muotoja taas on useita, ja ne perustuvat toivoon siitä, että eri asioiden kautta tilanne ilmastonmuutoksen suhteen voi vielä kehittyä myönteiseen suuntaan.

Vuonna 2007 tekemässään tutkimuksessa Ojala nimesi nuorille tekemistään haastatteluista kolme rakentavan ilmastotoivon muotoa. Ensimmäinen oli uudelleen arvioiva toivo. Siinä nuoret asettivat ilmasto-ongelmia historialliseen kontekstiin nähden toivoa nopeassa viime aikaisessa ilmastotietoisuuden kehityksessä, jonka myötä he uskoivat myös positiiviseen kehitykseen. Toinen toivon muoto oli usko ulkopuolisiin. Tämä toivon muoto vaikutti niin, että nuoret uskoivat esimerkiksi tulevaisuuden teknologiaan, jolla ilmasto-ongelmia voidaan ratkoa. Kolmas toivon muoto oli usko omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin vaikuttaa myönteisesti.

Vuonna 2012 Ojala jatkoi ilmastotoivon tutkimista selvittämällä, miten toivo vaikuttaa nuorten motivaatioon ja toiminta-alttiuteen. Tutkimuksessa selvisi, että toivo vaikuttaa monin tavoin: Toiveikkaat ihmiset keräävät omaa terveyttään koskevaa tietoa enemmän ja hyödyntävät sitä tehokkaammin, kuin vähemmän toiveikkaat ihmiset. He myös suhtautuvat ongelmiin rakentavammin. Lisäksi, toiveikkaat ihmiset ovat kekseliäämpiä eri tavoissa saavuttaa tavoitteitaan. Toivo ei vaikuta pelkästään tunnetasolla, vaan vaikuttaa kokonaisvaltaisesti ajatteluun tulevaisuudesta. Erityisen tärkeää oli kuitenkin, että toivo oli rakentavaa. Muun muassa näistä syistä toiveikkuudella on siis vahva rooli myöskin ilmastotoimijuuden kannalta. (Ojala M. 2012).

Thunbergin puheissa toivo tulee sanana esille pääosin sen puutteen tai ulkopuolisen määrittelyn kautta. Katowicen puheessa hän toteaa: “Ennen kuin alatte keskittyä siihen, mitä täytyy tehdä, sen sijaan että mietitte mikä on poliittisesti mahdollista, ei toivoa ole.” Tässä virkkeessä toivo on sidottu poliittisten johtajien toimintaan. Elleivät he ryhdy oikeisiin toimiin, toivoa ei ole. Vastaparina oikealle toiminnalle on nykyinen politiikka, joka ei sellaisenaan riitä tuomaan tai ylläpitämään toivoa.

Milanon puheessa toivon puute on esillä edellisessä luvussa kuvaillussa ‘tyhjiin puheiden toiminnassa’: “Toivomme ja unelmamme hukkuvat heidän tyhjiin sanoihin ja lupauksiin.” Kuten Katowicenkin puheen sitaatissa, myös tässä Thunberg yhdistää toivon vallanpitäjien aktiiviseen toimintaan. Thunberg käyttää metaforaa toivon menettämisestä sen hukkumisena korostaakseen sitä, kuinka vahingollisia vallanpitäjien katteettomat lupaukset ovat toivon tunteelle.

Milanon puheessa Thunberg kuitenkin määrittelee myös, mitä toivo hänelle merkitsee. Hän aloittaa toteamalla ensin suoraviivaisesti: “Emme voi enää antaa vallanpitäjien määrittää, mitä toivo on.” Edellä kuvatulla tavalla toivo on aiemmin ollut sidottu valtaapitävien toimintaan. Seuraavassa sitaatissa hän ottaa kuitenkin valtaa omiin käsiinsä ja jatkaa omaan määritelmäänsä: “Toivo ei ole passiivista. Toivo ei ole blaa, blaa, blaa. Toivo on totuuden puhumista. Toivo on toimintaa, ja toivo lähtee aina ihmisistä. Ja me, ihmiset, haluamme turvallisen tulevaisuuden. Haluamme aitoa ilmastotoimintaa, ja haluamme ilmasto-oikeutta.” Thunbergille ilmastotoivoa siis luo rehellinen ja aktiivinen toiminta, joka pyrkii kohti oikeudenmukaista ja turvallista tulevaisuutta. Toivo taas ei ole passiivista, eikä se voi olla tyhjää puhetta, “blaa blaa blaata”. Hänen puheensa sisältävät vahvan vaikutelman toiminta-aktiivisuudesta ja -halusta. Vaikka hän useilla tavoilla osoittaakin epäluottamustaan poliittisiin päättäjiin ja esimerkiksi teknologisiin ratkaisuihin, on jonkinlaista rakentavaa toivoa kuitenkin esillä ehdotuksissa paremmista toimintatavoista ja sen toteamisesta, kuinka suuri joukko nuoria on heräämässä tai valmiina toimintaan.

Yleisesti ilmastotoimijuuden kannalta Thunbergin puheet toivottomuudesta ja toivon viemisestä ovat kiinnostavaa ja tärkeää aineistoa. Ojala ja Pihkala ym. ovat osoittaneet useissa tutkimuksissa, että ilmastotoivo saa ihmisissä useita erilaisia muotoja ja vaikuttaa merkittävästi hyvinvointiin, toimintakykyyn sekä toiminta-aktiiviteettiin. Siispä tahot, jotka vievät toivoa, voidaan nähdä toimintaa hankaloittavina tai hidastavina tekijöinä: toiminnan esteinä. Thunberg osoittaa puheissaan vallanpitäjien vievän lapsilta ja nuorilta toivon, jolloin heistä muodostuu aineistossa nuorten ilmastotoiminnan este ja toimijuutta rajoittava tekijä.

6.4. Toimintaehdotuksia ja -vaatimuksia

Tieteen näkökulmasta ilmastonmuutos ja se, että ihmisillä on sen kiihtyvässä etenemisessä suuri rooli, on jokseenkin kiistatonta, ja tutkittua tietoa siihen liittyen on olemassa valtavasti (esim. IPCC 2018). Kiinnostava kysymys onkin miksi ilmastonmuutosta koskeva tieto herättää niin paljon epäilyä ja torjuntaa, ja miten tästä torjunnasta voisi päästä yli.

Norjalainen ilmastopsykologi Per Espen Stoknes on analysoinut ilmastonmuutostietojen hyväksymiseen liittyviä kognitiivisia esteitä ja defenssimekanismeja. Niitä hän tunnistaa aiheeseen liittyen viisi: 1) Etäisyys. Liian kaukana olevia uhkakuvia on vaikea hyväksyä. 2) Tuho. Ilmastokatastrofista puhuminen herättää pelkoa ja toivottomuutta, mikä vaikeuttaa asioiden hyväksymistä. 3) Kognitiivinen dissonanssi. Ihminen sulkee helposti kyseenalaisia toimia pois mielestään, jos ne aiheuttavat esimerkiksi huonoa omaatuntoa. 4) Kielto. Ilmastoasioiden välttely tai kiertäminen jättää sijaa pelolle ja syyllisyydelle. Suora asioiden kieltäminen sen sijaan toimii aktiivisempänä itsepuolustuskeinona. 5) Identiteetti. Ihminen hakee usein aiempaa henkilöhistoriaansa ja identiteettiään tukevia tietoja, ja sulkee pois ne tiedot, jotka haastavat identiteettiä ja arvomaailmaa. (Stoknes 2015, 82)

Defenssimekanismit määritettyään Stoknes antaa jatkoehdotuksen ilmastotoimintaan ja -kommunikaatioon (mts, 93). Hänen mielestään ilmastotoimijan yksi tavoite voisi olla pyrkimys kiertää edellä kuvattuja defenssimekanismeja tarjoamalla nykyisille ilmastokommunikoinnin tavoille pehmeämpiä, paikallisempia ja järkeen vetoavampia vaihtoehtoja, jotka olisi helpompi hyväksyä ilman, että ne herättävät negatiivisia tunteita. Ehdotettujen ratkaisujen pitäisi olla konkreettisia ja näkyviä, henkilökohtaisia ja paikallisia.

Hyvän argumentin anatomiaa pohtivassa teoksessaan myös Lehtonen (2020, 151) toteaa, että argumentti voi epäonnistua vakuuttamistehtävässään, mikäli viestin vastaanottajassa jokin estää sitä. Tässä tilanteessa estävinä tekijöinä voitaisiin nähdä Stoknesin esille tuomat defenssimekanismit. Myös argumentin esittäjä kohtaa omat vaatimuksensa: puhujan on esitettävä perusteensa ja väitteensä niin, että ne ovat vastaanottajan ymmärrettävissä ja hyväksyttävissä. (Lehtonen, T. 2020, 151). Samoin Perelman toteaa: "Kun yleisön hyväksymien ja puhujan puolustamien väittämien välinen kuilu on liian laava voitettavaksi kerralla, ongelma kannattaa jakaa osiin ja pyrkiä tulokseen vähitellen --" (Perelman 1996, 100).

Thunbergin näkökulmasta tilanne on ilmastokommunikoinnin ja perinteisen argumentoinnin näkökulmasta vaikea. Kerättyään omien sanojensa mukaan (Gessen 2019) 9-vuotiaasta saakka loputtomasti ilmastonmuutokseen liittyvää tietoa ja oltuaan lapsesta saakka aktiivinen ilmaston puolesta toimija Thunberg on joutunut huomaamaan, etteivät nykyiset toimintatavat yksinkertaisesti riitä, eivätkä aiemmat puheet ole johtaneet läheskään riittäviin tuloksiin. Tämän ajatuksen hän tiivistää Davosissa toteamalla: "Yksikään poliittinen ideologia tai taloudellinen rakenne ei ole onnistunut torjumaan ilmaston ja ympäristön hätätilaa, eikä luomaan koossapysyvää ja kestäväää maailmaa."

Thunbergin retoriikassa ihmiskunnalla ei ole oman ja elinkelpoisen planeetan kannalta varaa toimia perinteisen politiikan kankeudella, luottaa rikkaita

suosivaan talousjärjestelmään, tai odotella vielä kehittämättömiä teknologisia ratkaisuja, kuten alaluvussa 6.2. kuvailin. Hänelle on kyse siitä, että ilmastokriisin edessä on ehdottomasti ja radikaalisti toimittava nyt, ja se toistuu monella tavalla jokaisessa aineiston puheessa:

“Emme halua näitä asioita tehtävän vuonna 2050, 2030 tai edes vuonna 2021, vaan haluamme että ne tehdään nyt.” (Davos)

“Meiltä ovat loppuneet tekosyyt ja meiltä loppuu aika.” (Katowice)

“Juuri tällä hetkellä ja tähän vedämme rajan.” (New York)

Ja etenkin Milanon puheessa, jossa Thunberg huudattaa yleisöä toistelemalla monta kertaa: “Mitä me haluamme? [Yleisö: “Ilmasto-oikeutta!”] Milloin? [Yleisö: “Nyt!”]”.

Thunbergin retoriikassa hyvin oleellista vaikuttaisi olevan se, ettei se moneltakaan osin noudata perinteisiä hyvän argumentoinnin ohjeita. Se on syyllistävää, hyökkäävää, ja vastapuolelle melko varmasti myös negatiivisia tunteita aiheuttavaa. Kuitenkin, vaikka vastapuolen virheet tulevat puheissa jatkuvasti esille, tarjoaa Thunberg myös vaihtoehtoja olemassa oleville ilmastotoimintatavoille. Niitä hän tuo aineistossa esille ehdotusten, vaatimusten ja uhkailunkin kautta. Hän ei tarjoa konkreettisia keinoja, joilla ratkaisuihin päästään, vaan vastuu on valtaapitävillä. Perusteluja hän tekee nojaten tilastoihin, ilmastotieteeseen, kiireellisyyteen, ja myös vedoten vastapuolen omaantuntoon.

Thunberg osoittaa luottamusta ilmastotieteeseen ja vetoaa siihen usein. Esimerkiksi Milanossa hän vetoaa tilastoihin suoraan, nimeämättä tietojen lähdettä, ja vaatii päättäjiä nojaamaan tieteeseen: “Katsokaa vain lukuja. Katsokaa vain lukuja. Katsokaa tilastoja. Päästöt kasvavat yhä. Merkit eivät valehtele.” Hän toteaa myös: “Vuonna 2021 ennustetaan mitattavan toiseksi korkeimmat päästöjen kasvuluvut ikinä” ja myös: “Ja YK:n raportin mukaan globaalien päästöjen odoteaan kasvavan 16 % vuoteen 2030 mennessä vuoden 2010 tasoon nähden.” Davosissa hän myös muistuttaa tieteen skeptisyydestä

teknologisten ratkaisujen suhteen: “Emme kāske teitā nojaamaan teknologioihin joita ei edes ole vielä olemassa, eikä tieteen mukaan välttämättä tule koskaan olemaankaan.” Tieteellisiin tietoihin ja konsensusukseen nojautumalla hän rakentaa uskottavuutta argumenteilleen siitä, että toiminnan olisi tapahduttava nyt ja olemassa olevilla menetelmillä. Omia argumenttejaan hän myös vahvistaa ääri-ilmaisuilla *ikinā, vain ja koskaan*.

Thunberg rakentaa ilmastoehdotuksiaan usein retorisen negaation kautta: hän kertoo, mitä toimintaa ei tarvita. Näin hän ikään kuin vastaa ennalta vastapuolen tuleviin tai jo esitettyihin argumentteihin (Jokinen 1999, 154). Asioita joita Thunbergin mukaan ei tarvita ovat esimerkiksi: päästöhyvitykset, matalahiilinen talous, teknologiaan luottaminen, entisen mallin mukaan jatkaminen ja bisnesajattelu. Puiden istuttamisesta hän sanoo: “Puiden istuttaminen on hyvä asia, tietysti, mutta se ei ole lähelläkään sitä, mitä pitäisi tehdä, eikä se voi korvata aitoa [ilmastonmuutoksen] hillitsemistä tai luonnon villiinnyttämistä.” (Davos) Näin hän ennakoiki kokoajan vastapuolen retoriikkaa ja rakentaa pohjaa omille ehdotuksilleen ja vaatimuksilleen.

Kaikista suorimman ilmastotoiminnan vaatimuslistansa tässä aineistossa Thunberg antaa Davosissa. Hän käyttää luettelointia ja toiminnan osapuolten nimeämistä alleviivatakseen vaatimuksen olevan tärkeä:

“Tämän vuoden WEF:n Talousfoorumissa vaadimme kaikilta yritysten, pankkien, instituutioiden ja valtioiden jäseniltä: Lakkauttakaa välittömästi kaikki sijoitukset fossiilisten polttoaineiden etsiminen ja tuottaminen. Lopettakaa välittömästi kaikki fossiilisten polttoaineiden tukeminen. Ja luopukaa välittömästi ja täydellisesti kaikista fossiilisista polttoaineista.”

Perinteistä retorista kolmen kohdan listaa käyttäen Thunberg tekee vaatimukset selkeiksi ja ytimekkäiksi. Toistamalla joka virkkeessä pääasiaa, fossiilisia polttoaineita ja niiden yhteydessä ‘välitöntä lopettamista’, toiminnan

kohde ei voi jäädä epäselväksi. Välittömyyttä ja ehdottomuutta hän vielä korostaa entisestään Davosissa toteamalla myös päästöihin liittyen:

“Päästöjemme täytyy loppua jos haluamme säilyttää mahdollisuuden pysyä alle 1,5 asteen [Pariisin ilmastosopimus] -- tarvitsemme aidon nollan [päästölukeman].” Jonkin asian ‘täydellinen lopettaminen’ ja sen saattaminen ‘nollaan’ ei jätä Thunbergin retoriikassa varaa minkäänlaisille lievennyksille tai kompromisseille. Argumentti vetoaa toiminnan laatuun: vain ehdottomuus riittää (Perelman 1996, 37-38).

Lopuksi, Thunberg vaatii ilmastotoiminnalta kovin sanoin ja tunteisiin vedoten sitä, että vastuun ottavat juuri ne samat tahot, joiden virheitä hän luettelee. Nuorten joukkoon kuuluvana henkilönä hänen ei omien sanojensa mukaan pitäisi olla se henkilö, jolta toimintaa vaaditaan: “Tämä on ihan väärin. Minun ei pitäisi olla täällä. Minun pitäisi olla koulussa valtameren toisella puolella.” Valtaapitävien pitäisi olla se taho, joka tilanteelle konkreettisesti tekee jotakin. Tätä Thunberg ajaa järkiperusteiden lisäksi tunteisiin vetoavan uhkailun kautta, kuten New Yorkissa: “Kaikkien tulevien sukupolvien katseet kohdistuvat teihin. Ja jos valitsette pettää meidät, kerron teille, emme anna teille ikinä anteeksi.” Thunbergin retoriikassa kriisi voi ratketa vain, jos valtaapitävät ottavat vastuun toimistaan ja tekevät radikaaleja ratkaisuja välittömästi. Näin hän toimii sanansaattajana välittäen nuorten viestiä, vedoten tieteeseen ja hätätilassa tarvittavaan välittömään toimintaan, vaatiessa vallonpitäjiltä nopeaa ja ehdotonta toimintaa.

7 Yhteenveto ja pohdinta

Tutkielman viimeisessä luvussa vedän yhteen tutkielman tuloksia. Lisäksi tarkastelen tutkielman tekoa prosessina, pohtien tutkielman eettisyyttä ja tekemiäni valintoja, sekä jatkotutkimusideoita.

7.1. Tulosten yhteenveto

Tutkielmassani olen tarkastellut retorisen analyysin keinoin neljää Greta Thunbergin puhetta ilmastotoimijuuden näkökulmasta. Käsittelin havaintojani tutkielman analyysiluvuissa kolmen pääteeman alla: Ensiksi tarkastelin sitä, miten Thunberg puhuu toiminnan pääilmiöstä ilmastokriisinä, ja sitä miten hän rakentaa pääsanomalleen ilmastotoiminnan kiireellisyydestä uskottavuutta ja merkityksiä tosiasiapuheen, asiantuntijoihin vetoamisen, hyökkäävän retoriikan ja kielikuvien kautta. Toiseksi tarkastelin toimijuuden eri osapuolia. Aloitin Thunbergin omasta retorisesta asemoitumisesta, ja käsittelin sitten kolmea tunnistamaani toiminnan pääosapuolta, eli 'meitä lapsia', 'meitä yhteiskuntaa' ja 'teitä päättäjiä'. Kolmas tulosten pääteema oli itse toiminta. Tarkastelin sitä sen kautta, mitä ja millaista toimintaa aineistosta nousee esille, millaisia toiminnan mahdollisuuksia ja esteitä retoriikasta välittyä, mikä merkitys toivolla puheissa on, ja mitä ehdotuksia tai vaatimuksia toiminnalle annetaan.

Ilmastotoimijuus rakentuu aineistossa ensisijaisesti globaalin ja hälyttävän ilmastokriisin kautta. Ilmastokriisi ei ole tulevaisuuteen liittyvä uhka, vaan sen seurauksista kärsitään aineiston mukaan jo nyt. Toiminnan täytyy siksi olla kiireellistä ja ehdotonta. Tärkeimmiksi konkreettisiksi toimiksi puheissa nousevat fossiilisten polttoaineiden käytön lopettaminen välittömästi, ja hiilidioksidipäästöjen radikaali vähentäminen. Näiden puolesta aineistossa argumentoidaan vedoten asiantuntijoihin, ilmastofaktoihin, ajan loppumiseen, vastapuolen omaantuntoon ja moraaliin.

Tulevaisuuteen myönteisesti vaikuttavan ilmastotoiminnan suurin este ovat aineistossa taho, joita Thunberg puhuttelee *johtajina*, *päättäjinä* ja *vallanpitäjinä*.

Heistä muodostuu ilmastotoiminnan vastapuoli, jonka toiminta on ollut ja on edelleen ilmaston kannalta tuhoisaa. Toisaalta myös suurimmat toimijuuden resurssit ovat heillä: Thunberg itse toimii lasten ja nuorten edustajana, välittäen ilmastotieteeseen nojaavaa viestiä siitä, että *valtaapitävien* on toimittava välittömästi, ja heillä on siihen vielä mahdollisuus. Thunberg itse toimii vastapuolen toimimattomuuden myötä pakon edessä, ei omasta halustaan. Vastapuolen virheet tulevat aineistossa esille suorina luetteloina, syytöksinä, tosiasioina, kielikuvina ja tyhjien puheiden esille tuomisen kautta. Käytetty retoriikka poikkeaa monin tavoin perinteisistä retoriikan teorioihin liitettävistä hyvien argumenttien ohjeistuksista ollen pääosin hyökkäävää ja vastapuolen virheitä korostavaa.

Aineistossa ilmastotoimijuus rakentuu yhteiskuntarakenteiden muutokseen pyrkivällä radikaalilla, osin vastakulttuurisella tasolla (O'Brien ym. 2018). Thunbergin mukaan mikään aiempi tai nykyinen poliittinen ideologia tai taloudellinen rakenne ei ole riittävä ilmastokriisin edessä, vaan toiminnan täytyy olla paljon nopeampaa ja ehdottomampaa. Vanhat järjestelmät eivät voi säilyä, jos planeetta halutaan säilyttää elinkelpoisena. Toiminta juuri nyt on kohtalokkaan tärkeää tulevien sukupolvien kannalta. Toisaalta Thunberg antaa myös arvoa yhteistoiminnalle ja sille, että asioista kokoonnutaan keskustelemaan demokraattisesti, ja paheksuu esimerkiksi Usan jättäytymistä pois Pariisin ilmastopöytäkirjasta. Hän rakentaa aineistossa kuvaa 'meidän yhteiskunnan' toimijuudesta, jossa yhteistoiminta sovittujen pelisääntöjen mukaisesti on ensiarvoisen tärkeää, mutta säännöt eivät voi nojata kankeaan puoluepolitiikkaan eikä taloudellisten tulosten tavoitteluun.

Viime vuosikymmenen aikana paljon tutkittu ilmastotoivo saa puheessa konkreettisia merkityksiä. Rakentava toivo on nähty tutkimuksissa tärkeänä tekijänä inhimillisen hyvinvoinnin, toimintamotivaation ja -alttiuden kannalta (Ojala 2012, Pihkala 2020). Myös Thunbergin retoriikassa toivolla on suora yhteys näihin asioihin. Valtaapitävät tulevat aineistossa monin tavoin esille sitä kautta, että he ovat vieneet lapsilta ja nuorilta toivon, tai heidän toimintansa

aiheuttaa toivottomuutta. Thunberg myös toteaa vastapuolen määritelleen toivoa valheellisesti. Hän ei ole kuitenkaan menettänyt toivoaan kokonaan, vaan rakentaa aineistossa ajoittain myönnytyksiä siitä, että tilanne voi vielä muuttua. Jos päättäjät lähtevät mukaan välittömään toimintaan ja kuuntelevat nuoria, toivo myönteisestä tulevaisuudesta on säilytettävissä. Thunberg toteaaakin toivosta koko aineiston ilmaston toimijuuden pääsanoman tiivistäen: "Toivo on totuuden puhumista. Toivo on toimintaa, ja toivo lähtee aina ihmisistä. Ja me, ihmiset, haluamme turvallisen tulevaisuuden. Haluamme aitoa ilmastotoimintaa, ja haluamme ilmasto-oikeutta."

7.2. Tutkielman eettisyys

Laadullisen tutkimuksen eettiset ongelmat syntyvät usein juuri aineistonkeruussa tai siinä, mistä näkökulmasta tutkimushenkilöistä tai itse asiasta kirjoitetaan. Tutkielmassani pyrin tuomaan esille miten ja miksi olen tietyn aineiston valinnut, ja millaisessa tilanteessa aineisto eli varsinaiset esitetyt puheet ovat syntyneet. Lisäksi pyrin analyysiluvuissa tuomaan esille, mihin erilaiset tulkintani ja tutkimuksen tulokset pohjautuvat.

Tutkielman aineisto on ainakin tällä hetkellä helposti haettavissa internetistä (esim. Fridaysforfuture-järjestön verkkosivut, Youtube). Thunberg julkaisi myös vuonna 2019 kirjan *No one is too small to make a difference*, jossa on koottuna hänen alku-uransa puheita. Aineisto on siis julkista materiaalia, eikä saavutettavuudessa ole suuria ongelmia.

Aineiston voi ainakin jollain tasolla ajatella syntyneen vapaaehtoisesti tuotetusta kielestä: vuonna 2019 Thunberg kirjoitti Facebook-päivityksessään kirjoittavansa puheet itse, mutta konsultoivansa tietyissä asioissa asiantuntijoita. Useimmat puheensa hän on esittänyt julkisissa kutsuvierastilaisuuksissa tai erilaisissa mielenosoituksissa. Tällöin hän on ainakin näennäisesti saanut itse valita, mitä ja missä sanoo, ja on päättänyt myös julkaista puheistaan kirjan. Tämä vapaaehtoisuuden määritelmä ei silti ota huomioon sitä yhteiskunnallista ja

maapallon tulevaisuutta koskevaa kontekstia, jossa Thunberg on päätenyt puheet pitämään. Onko toiminta vapaaehtoista, jos sitä ajaa Thunbergin omien sanojen mukaan pakko, hätä ja kiire, jotka johtuvat siitä, että muut eivät toimi? Kielen analysoinnissa tämä on aiemminkin tiedostettu eettinen ongelma: vähätteleekö tutkija yhteiskunnan todellisia ongelmia tutkiessaan vain kielenkäyttöä? (Juhila & Suoninen 1999, 249).

Yhteiskunnan ongelmat ovat kuitenkin osa todellisuutta, joka ohjaa ihmisten toimintaa ja ajaa myös eri yksilöitä kielellistämään tilannetta omista lähtökohdistaan. Tätä ei ole syytä sivuuttaa, vaan eri argumenttien tarkastelu on aina hyödyllistä mm. siksi, että sen kautta voidaan paremmin hahmottaa eri asioiden syitä, seurauksia, näkökulmia, ja ongelmien osapuolia (Juhila & Suoninen 1999, 250).

Tutkielman luotettavuutta pyrin parantamaan kuvailemalla kirjoitus- ja analyysityön eri vaiheita tarkasti. Aineistonkeruutavan olen selvittänyt luvussa 3.2., ja varsinaisen analyysin toteutustavan käyn läpi luvussa 3.4. Analyysiluvuissa siteeraan suoraan Thunbergia ja esittelen kontekstia tuodakseni esille, mistä sanasta tai ilmauksesta tiettyjä tulkintoja teen.

Kirsi Juhila on tiivistänyt tutkijan positiot kielen merkitysten tutkimisessä kolmeen rooliin: analyytikko, asianajaja ja tulkitsija (2016, 412). Näistä positioista huomaan itse olleeni eniten tulkitsijan roolissa. Analyysini pohjautuu pitkälti siihen, mitä aineistosta löytyy niin, että kuka tahansa voisi samat sanat ja ilmaukset sieltä löytää. Tulkinta syntyy silti vääjäämättä omista lähtökohdistani. Perustelen analyysissä tekemiäni tulkintoja rajallisella tietämykselläni retoriikasta ja ilmastotoimijuudesta. Pyrin toki kaiken aikaa tutkielmaa kirjoittaessani havainnollistamaan erilaisia valintoja, mutta tiedostan sen, että joku toinen olisi voinut tulkita asioita erilaisen tietämyksensä kautta eri tavoin. Kuten totesin Perelmaniin nojaten luvussa 3.3, ei retoriikka synny ikinä tyhjiössä. Sama pätee myös omien tulkintojeni tekstiksi muotoiluun. Kiinnitin varmasti esitietoihini

nojaten alitajuisesti enemmän huomiota tiettyihin sanoihin tai ilmauksiin, kuin toisiin.

Julkisten puheiden pitäminen on esiintymistä, ja esiintyminen on harjoittelun kautta kehitettävissä oleva taito. Tutkielmassani en ehkä ota riittävän tarkasti huomioon sitä, millaista kokemusta ja taitoa Thunberg on retoriikkaansa noin kolmen vuoden aikana ensimmäisen ja viimeisen valitsemani puheen välillä saanut. Valitsemani neljän puheen väliin mahtuu lukuisia muitakin esiintymisiä ja muuhun elämään liittyviä tilanteita, jotka ovat voineet muokata Thunbergin ajatuksia tai retorisia tavoitteita suuntaan tai toiseen. Puhumattakaan siitä, että hän ylipäänsä on kasvanut 15-vuotiaasta 18-vuotiaaksi. Tarkempi tai kattavampi erilaisia aineistoja huomioiva analyysi voisi tuoda esille merkittäviäkin muutoksia Thunbergin kielessä, esiintymisessä tai ajattelussa. Toisaalta tämän laajuisessa tutkielmassa ei ole mahdollista ottaa huomioon kaikkea. Siksi en analyysissäkään perustele tulkintoja Thunbergin persoonalla, esiintymisteknisillä asioilla tai henkilökohtaisilla ominaisuuksilla. Ainut poikkeus on Thunbergin iän esille tuominen, koska se liittyy ilmeisen olennaisesti juuri nuorten toimijuuden tarkasteluun. Iänkään perusteella en silti tee ainakaan tahallisia oletuksia siitä mitä hänen ”kuuluisi” erilaisissa konteksteissa sanoa, vaan tarkastelen sitä, mitä hän itse on sanonut.

Tutkielmani valmistumisen aikaan Thunberg ehtii täyttää 19 vuotta ja on sikäli kotimaassaan Ruotsissa täysi-ikäinen jo toista vuotta. Tutkielmassani käsittelen häntä nuorena ilmastoaktivistina, ja joissain kohtaa lasten tai nuorten edustajana. Tätä perustelen historiallisella kontekstilla: aineiston syntyminen aikaan hän on ollut 15-18-vuotias ja esiintyy itse puheenvuoroissaan usein lapsena, koululaisena tai nuorena. En ota kantaa hänen nykyiseen toimijuutensa tilaan enkä ajattele, että hänet tulisi joka tilanteessa nähdä lasten tai nuorten edustajana. Tekemieni havaintojen ja tulkintojen perusteella ei ole tarkoitus määritellä Thunbergia ilmastotoimijana pidemmälle tulevaisuuteen.

Toisessa luvussa Thunbergia esitellessäni nojaan haastatteluaineistoihin ja verkosta löytyviin tietoihin. Ne eivät siis kokonaisuudessaan ole objektiivista tietoa Thunbergista, eivätkä välttämättä edusta sitä, mitä Thunberg itse haluaisi itsestään tuoda esille. Yleistiedollisesti niiden voi ajatella olevan uskottavia tietoja, mutta en ajattele Thunbergin olevan vain se kuva, minkä media tai esimerkiksi minä tutkielman kirjoittajana hänestä välittää. Ihmisenä hän voi olla ja tietysti onkin paljon muutakin kuin julkisuuskuvansa.

Ilmastotoimijuutta tarkastellessani lähtökohtani ei ole se, että yrittäisin keksiä, miten yksilöt voisivat pelastaa maailman, tai että voisin lopulta kertoa, millaista ilmastotoiminnan pitäisi olla. Vastuuta ei mielestäni mitenkään voida osoittaa pelkästään yksilöille, etenkin lapsille ja nuorille, vaan muutosten täytyy ilmastokriisin edessä (/keskellä) olla rakenteellisia. Pidän kuitenkin tutkielmassani tärkeänä nimenomaan sen todellisen ilmiön esille tuomista, että nuoret ovat jo ryhtyneet aktiiviseen toimintaan itse, eikä sitä toimintaa voi sivuuttaa tai väheksyä sen ajatuksen kautta, että yksilöt eivät voi arjessaan ilmastonmuutosta kokonaan estää. Ilmiön tutkiminen on tärkeää juuri siksi, että tutkimuksen kautta voidaan havaita käynnissä olevan ilmastotoiminnan vaikutuksia, esteitä ja mekanismeja, sekä mahdollisesti niitä pisteitä, joissa lapsia ja nuoria voitaisiin tukea, sysäämättä lasten ja nuorten ylle enempää yksilöllistä painetta.

7.3. Tutkimusprosessin tarkastelua ja jatkotutkimusaiheita

Aloittelin gradun ideointia jo vuoden 2019 keväällä. Silloin Thunbergin puheista ei vielä löytynyt juurikaan tutkimusta. Tuolloin tutkielman kirjoittamiseksi tuli pidempi tauko, joka päättyi syksyllä 2021. Ryhdyttyäni taas aktiivisemmin tutkimustyöhön löytyi Thunberg jo vähintään mainintana lukuisista eri artikkeleista ja opinnäytetöistä. Oma tutkimuksellinen kiinnostukseni asettui sopivasti tyhjään rakoon, jossa pystyin kenties löytämään puheista jotakin uutta,

tai ainakin perustellusti jäsentelemään retoriikassa ja “rivien välissä” olevaa sisältöä ja toimijuutta.

Ennen tutkielman tekoa en ollut tullut ajatelleeksi sitä, että jo koko tutkielmani yhteen pääkäsitteeseen, ilmastonmuutokseen, liittyy paljon retorisi-historiallisia asioita. Tein kaikki alkuvaiheen suunnitelmani ja suuren osan ilmiöön liittyvistä hauista etenkin alussa käyttäen juuri käsitettä ilmastonmuutos. Vasta analysoidessani tarkemmin Thunbergin puheita ja ilmastokriisi-sanaa pohtiessani löysin Kuneliuksen ja Roosin tuoreen (2021) artikkelin, jossa he pohtivat näiden eri ilmastokäsitteiden kehitystä ja merkityksiä. Ilmastonmuutos on yleisin ja melko neutraalina pidetty käsite, mutta sitäkin on käytetty vastakkaisin aikein verrattuna yleiseen diskurssiin, jossa *ilmastonmuutoksesta* puhutaan useimmiten sen vastaiseen kamppailuun liittyvässä merkityksessä tai kun tarkastellaan mitä ongelmia se aiheuttaa. Aivan lähiaikoina myös koronakriisin myötä onkin tuntunut, että myös ilmastoasioista puhutaan julkisessakin keskustelussa enemmän esimerkiksi sanojen *ilmastokriisi* ja *ilmastohätätila* kautta.

Thunberg on päättänyt melko selvästi puhua ilmastokriisistä, ja niin myös kasvavan suuri muu joukko viimeisen parin vuoden aikana. Silti itsekkin olen niin tottunut puhumaan ja lukemaan juuri ilmastonmuutoksesta, että päädyin sitä käsitettä tässä tutkielmassa enimmäkseen käyttämään. Joidenkin vuosien tai vuosikymmenten kuluttua ihmetellään varmasti, miten emme puhuneet ilmastokriisistä laajasti jo aiemmin.

Aineisto olisi tietysti ollut mahdollista valita toisin. Noin kahdenkymmenenviiden julkisen puheen joukosta olisi voinut valita muitakin puheita, enemmän tai vähemmän. Ajattelen silti, ettei pro gradussa tietystikään tehtävänä ole yrittää onnistua selvittämään kaikkea koko aiheesta. Tämä neljän puheen valikoima oli minun panokseni tämän suuntaiseen tutkimukseen. Samalla idealla olisi tulevaisuudessa helppo jatkaa ilmastotoimijuuden tarkastelua vaikkapa Thunbergin muista puheista suorittaa vertailua eri tavalla profiloituneen

ilmastotoimijan retoriikkaan. Klassisen retoriikan lähtökohdista voisi olla kiinnostavaa tehdä myös tarkempi analyysi Thunbergin käyttämien argumenttien toimivuudesta ja hyväksyttävyydestä. En kuitenkaan ajattele, että yhden näkyvimmän ilmastotoimijan tutkiminen loputtomiin olisi avain yleisen ilmastotoimijuuden ymmärtämiseen. Se on vain yksi osa tiedon keräämisestä valtavan ongelman, ilmastokriisin, edessä. Tutkimusta on jatkettava lukuisista muistakin näkökulmista. Oleellisena pidän myös sitä, että vaikka tutkitaan lasten ja nuorten toimijuutta, ei tarkoituksena ole sysätä heille enempäänsä vastuuta. Lasten ja nuorten kuuluu saada kasvaa vastuuseen pikkuhiljaa, ja aikuisten tehtävä on tukea tässä prosessissa.

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio-Linnanvuori, E. (2018). Ympäristö ylittää oppiainerajat: Arvolatautuneisuus ja monialaisuus koulun ympäristöopetuksen haasteina. Väitöskirja: Helsinki: Helsingin yliopisto.

Alajoutsijärvi, S. (2009). "Mitä tulikaan sanottua": Hannu Taanilan radiopuheen analyysi. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Cantell, H. (2006). Aktiivinen kansalaisuus: Nuoret ympäristövaikuttajina. Näkökulmia aktiiviseen kansalaisuuteen. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Cantell, H., Aarnio-Linnanvuori, E., & Tani, S. (2020). Ympäristökasvatus: Kestävän tulevaisuuden käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Perelman, C. (1996). Retoriikan valtakunta. Tampere: Vastapaino. Suom. Leevi Lehto.

Erpyleva, S. (2020). Active citizens under eighteen: Minors in political protests. *Journal of Youth Studies*.

Eteläpelto, A., Heiskanen, T., & Collin, K. (toim.) (2011). Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys. Teoksessa *Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa*. Vantaa: Hansaprint.

Holmberg, A., & Alvinus, A. (2020). Children's protest in relation to the climate emergency: A qualitative study on a new form of resistance promoting political and social change. *Childhood*, 27(1), 78-92.

Hulme, M. & Martin, M. (2010). Climate change: What do we know about the IPCC? *Progress in Physical Geography* 34.5: 705-718.

IPCC (2018). Summary for Policymakers. In: *Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty* [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J.B.R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M.I. Gomis, E. Lonnoy,

T. Maycock, M. Tignor, and T. Waterfield (eds.)). World Meteorological Organization, Geneva, Switzerland.

Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (2016). Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A., Suoninen, E., & Juhila, K. (1999). Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Koski, J. (2019). Lasten ja nuorten kokoista aktiivista kansalaisuutta etsimässä: Aktiivisen kansalaisuuden ulottuvuudet peruskoulun ja lukion yhteiskuntaopin oppikirjoissa. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kunelius, R., & Roosvall, A. (2021). Media and the climate crisis. *Nordic Journal of Media Studies*, 3(1), 1-19.

Lehtonen, A., & Cantell, H. (2015). Ilmastokasvatus osaamisen ja vastuullisen kansalaisuuden perustana. Suomen ilmastopaneelin raportti. Helsinki: Suomen ilmastopaneeli.

Lehtonen, T. (2020). Hyvän argumentin anatomia. Teoksessa H. Katajamäki (toim.), *Tieteellinen kirjoittaminen tiedeyhteisössä* (s. 145–159). VAKKI.

Matikainen, V. (2017). Ilmastokasvatus perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Martin, J. (2004). Self-regulated learning, Social cognitive theory and agency. *Educational Psychologist*, 39(2), 135–146.

Muotka, A., & Kinni, A. (2019). "Ymmärtää tän ilmaston merkitystä sekä ihmiskunnalle ja maapallolle ylipäättänsä" - käsityksiä alakoulun ilmastokasvatuksen tavoitteista, esteistä ja edistäjistä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

O'Brien, K. (2015). Political agency: The key to tackling climate change. *Science*, 350(6265), 1170-1171.

O'brien, K., Selboe, E., & Hayward, B. M. (2018). Exploring youth activism on climate change. *Ecology and Society*, 23(3).

Ojala, H., Palmu, T., & Saarinen, J. (2009). Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Tampere: Vastapaino.

Ojala, M. (2007). Hope and worry: Exploring young people's values, emotions, and behavior regarding global environmental problems. Örebro: University of Örebro.

Ojala, M. (2012). Hope and climate change: The importance of hope for environmental engagement among young people. *Environmental Education Research*, 18(5), 625-642.

Pihkala, P., Cantell, H., Jylhä, K. M., Lyytimäki, J., Paloniemi, R., Pulkka, A., & Ratinen, I. (2020). Ahdistuksen vai innostuksen ilmasto? ilmastoviestinnän ja kasvatuksen keinoja ilmastoahdistuksesta selviytymiseen. *Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020, nro 4.* Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto.

Potter, J. (1996). *Representing reality. Discourse, rhetoric and social construction.* London: Sage.

Ratinen, I., Kinni, A., Muotka, A., & Sarivaara, E. (2019). Kohti ratkaisukeskeistä ilmastokasvatusta. Suomen ilmastopaneelin raportti. Helsinki: Suomen ilmastopaneeli.

Ronkainen, S. (2008). Kenen ongelma väkivalta on?: Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (2008): 4.

Stoknes, P. E. (2015). *What we think about when we try not to think about global warming: Toward a new psychology of climate action.* Vermont: Chelsea Green Publishing.

Thunberg, G. (2019). *No one is too small to make a difference.* London: Penguin.

Tolppanen, S., Aarnio-Linnanvuori, E., Cantell, H., & Lehtonen, A. (2017). Pirullisen ongelman äärellä – Kokonaisvaltaisen ilmastokasvatuksen malli. *Kasvatus, Vuosikerta. 48, Nro 5, Sivut 456-468.*

Verkkolähteet

Burtsov, P. (2019). Greta Thunberg on Time-lehden vuoden henkilö. YLE 11.12.2019

CACE, verkkosivut. "History of Climate Emergency Action by Councils". caceonline.org. Council Action in the Climate Emergency. Luettu 6.11.2021

Carrington, D. (2018). School climate strikes: 1.4 million people took part, say campaigners. *The Guardian* 19.3.2018

Climate justice now -verkkosivut. <https://www.climate-justice-now.org/> (Luettu 3.12.2022)

Elokapina (2021). Syyskapina on päättynyt, kapina jatkuu - Helsingin poliisi pitää elokapinallisia poliittisina vankeina Pasilassa. Elokapinan verkkosivut 9.10.2021

Heikkinen, V. (2002). Poliitiikan kieli - mitä se on ja voisi olla? Vallankäytön kieli - seminaari eduskunnassa. Kotus.fi. Luettu 15.12.2021

Karvala, K. (2021). Näin Ohisalo vastaa kritiikkiin lepsuilusta Elokapinan suhteen: "Ei pitäisi olla poliitikkojen asia." Iltalehti 24.6.2021.

Koskinen, A. L. (2019). Osa nuorista pelkää, uskaltaako perjantain ilmastolakkoon osallistua koulun asenteen takia: Näin rehtorit yrittävät suitsia lakkoilijoita. YLE. 13.3.2019

Kraemer, D. (2021). Greta Thunberg: Who is the climate campaigner and what are her aims? BBC 5.11.2021

Lehtonen, I. (2020). Maastopalot koettelevat Australiaa. Ilmastokatsaus 20.2.2020.

Marley, J. (2019). 'Our house is on fire!' Why Greta Thunberg infuriates conservatives. The Conversation 30.9.2019

MTV (2021). Tuleva ympäristö- ja ilmastoministeri Emma Kari ymmärtää Elokapinaa ja haluaa ilmastohätätilan julistetuksi – "Tosiasioiden tunnustaminen on viisauden alku". MTV 12.10.2021

Niinistö, M. (2020). Ilmastoaktivisti Atte Ahokas, 16, joutuu kestäämään nettitörkyä: "Haukutaan, käydään henkilökohtaisuuksiin." Yle.fi 11.2.2020

Russell R. & Niranjana, A. (2020). Fridays for future: Climate strikers are back on the streets. Deutsche Welle 25.9.2020

Salomaa, M. (2021). Elokapina aikoo pysäyttää Mannerheimintien liikenteen kymmeneksi päiväksi, tapahtumaan yli tuhat ilmoittautunutta – Poliisi: "Meillä on vielä pari päivää aikaa neuvotella". HS 27.9.2021

STT (2019). Ihmisoikeusjärjestö Amnesty palkitsee ilmastoaktivisti Greta Thunbergin. STT Info 7.6.2019

Zhou, N. (2018). Climate change strike: thousands of school students protest across Australia. The Guardian 30.11.2018